

Andragogický vliv ve výchovné práci Miroslava Dědiče

Jan Nábělek

Bakalářská práce
2021

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Jan Nábělek
Osobní číslo: H18300
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů v neziskové sféře
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Andragogický vliv ve výchovné práci Miroslava Dědiče

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti vztahu sociální andragogiky a pedagogiky, andragogické a pedagogické motivace žáků a rodičů k výchovně vzdělávacímu procesu.

Realizace kvalitativního výzkumu formou hloubkového rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BALVÍN, Jaroslav, 2015. Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Miroslav Dědič a Přemysl Pitter. Praha: Radix, spol. s r. o. ISBN 978-80-87573-13-6.

BALVÍN, Jaroslav a Martina KASTLOVÁ, 2017. Sociální pedagog Miroslav Dědič. Filmový dokument. Praha: Hnutí R.

DĚDIČ, Miroslav, 2006. Květušínská poema. Praha: Občanské sdružení RomPraha.

PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA, 2012. Andragogický slovník. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1.

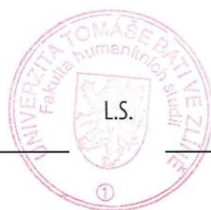
ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2014. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **27. ledna 2021**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 27. ledna 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně*18.4.2021*.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělává zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá osobností Miroslava Dědiče. Miroslav Dědič se celý život věnoval vzdělávání různých etnik. Vytvářel základy multikulturní výchovy. Teoretická část je zaměřena na stručný vývoj sociální pedagogiky a vymezení sociální andragogiky jako subdisciplíny andragogiky. Charakterizujeme rozdíl mezi multikulturalismem a multikulturalitou, sociokulturní prostředí, Romy jako etnickou skupinu, kulturní vzorec a interkulturní komunikaci. Věnujeme se životu a dílu osobnosti Miroslava Dědiče. Vymezíme si tři základní etapy jeho profesního vývoje. V praktické části ověříme mezigenerační andragogický vliv kvalitativním výzkumem. Zvolíme metodu zakotvené teorie. Cílem této práce je hledání andragogického vlivu ve výchovné práci Miroslava Dědiče.

Klíčová slova: sociální pedagogika, sociální andragogika, multikulturalismus, sociokulturní prostředí, Romové, kulturní vzorec, interkulturní komunikace

ABSTRACT

This bachelor's thesis deals with the personality of Miroslav Dědič. Miroslav Dědič spent his whole life educating different ethnicities. He created the foundations of multicultural education. The theoretical part is focused on the brief development of social pedagogy and the definition of social andragogy as a subdiscipline of andragogy. We characterize the difference between multiculturalism and multiculturality, sociocultural environment, Gypsies as an ethnic group, cultural standard and intercultural communication. We dedicate to the life and work of the personality of Miroslav Dědič. We will define three basic stages of his professional development. In the practical part, we will verify the intergenerational andragogical influence with qualitative research. The grounded theory method will be chosen. The aim of this work is to find andragogical influence in the educational work of Miroslav Dědič.

Keywords: social pedagogy, social andragogy, multiculturalism, socio-cultural environment, Gypsies, cultural standard, intercultural communication

Děkuji vedoucímu práce doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za odborné vedení diplomové práce, za pomoc a cenné rady při konzultacích.

Rád bych tímto poděkoval i vlastní rodině a blízkému okolí za podporu, kterou mi věnovali.

Zvláštní poděkování míří k respondentům za jejich ochotu a čas.

Motto:

„Když neznáš – naučíme Tě...

Když nerozumíš – vysvětlíme Ti...

Když nemůžeš – pomůžeme Ti...

Když nechceš – rozejdeme se!“

Tomáš Baťa

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM	12
1.1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	12
1.2 SOCIÁLNÍ ANDRAGOGIKA	13
1.3 ZÁKLADNÍ POJMY	14
2 OSOBNOST MIROSLAVA DĚDIČE	19
2.1 ŽIVOTOPIS MIROSLAVA DĚDIČE.....	19
2.2 DÍLO MIROSLAVA DĚDIČE	21
2.3 OSOBNOST MIROSLAVA DĚDIČE Z POHLEDU SOCIÁLNÍ ANDRAGOGIKY.....	23
3 FÁZE PEDAGOGICKO-ANDRAGOGICKÉHO FORMOVÁNÍ OSOBNOSTI MIROSLAVA DĚDIČE	24
3.1 HISTORICKÉ POZADÍ	25
3.2 OBDOBÍ PŘED KVĚTUŠÍNEM	26
3.2.1 Shrnutí	31
3.3 OBDOBÍ KVĚTUŠÍNA.....	31
3.3.1 Shrnutí	40
3.4 OBDOBÍ PO KVĚTUŠÍNĚ	40
3.4.1 Shrnutí	43
II PRAKTICKÁ ČÁST	44
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	45
4.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ	45
4.2 METODA VÝZKUMU A SBĚR DAT.....	45
4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK	46
4.4 ZPRACOVÁNÍ DAT.....	47
5 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO PROCESU	48
5.1 CHARAKTERISTIKA MÍSTA VÝZKUMU	48
5.2 PROCEDURA SBĚRU DAT A ZPRACOVÁNÍ.....	48
5.3 INTERPRETACE A ANALÝZA DAT.....	49
5.4 MEZIGENERAČNÍ PŘENOS VLIVU.....	52
6 SHRNUÍ VÝZKUMNÉ ČÁSTI	56
7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	58
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	61

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	64
SEZNAM OBRÁZKŮ	66
SEZNAM PŘÍLOH.....	67

ÚVOD

Sociální pedagogika a sociální andragogika jsou vědní disciplíny zabývající se celoživotní pomocí člověku a jeho integrací do společnosti. Česká republika, dříve Československo, je státem demokratickým. Na jejím území žije několik skupin, kultur či národů, které utváří velkou rozmanitost. Střet těchto kultur ovšem nepřináší vždy jen pozitivní obohacení, nýbrž i problémy pramenící z tohoto střetu. Nelze však říci, že by se jednalo o novodobý fenomén. Různé kultury naše území křížovaly odnepaměti. Každé řešení s sebou neslo i dopady, které se projeví v rámci celé společnosti. V tomto kontextu nás zaujal PhDr. Miroslav Dědič, jenž se věnoval právě řešení střetu několika kultur a jejich začleněním do společnosti.

Miroslav Dědič působil na území tehdejšího Československa. Pracoval jako učitel dětí různých kultur. Nejčastěji je spojován s „Květušínským experimentem“. Pokud se podíváme na poslání sociální pedagogiky, tak musíme dospět k závěru, že bez andragogického vlivu nemůžeme dosáhnout cílů sociální pedagogiky.

Cílem naší práce je hledat andragogický vliv Miroslava Dědiče ve výchovné práci. V teoretické části se zaměříme nejprve na vymezení sociální pedagogiky. Dále objasníme vývoj andragogiky a cíl sociální andragogiky. Dále definujeme základní pojmy, které nás budou provázet při hledání andragogického vlivu Miroslava Dědiče. Vymezíme tři základní etapy jeho profesního působení. Objasníme si, na základě čeho jsme tyto tři etapy vymezili a v čem spatřujeme sociálně andragogický vliv.

Cílem praktické části je zjistit, jakým způsobem dochází k andragogickému vlivu u jednotlivých generací. Zvolíme kvalitativní formu výzkumu. Pomocí zakotvené teorie se odhalí souvztažnosti v andragogickém působení na generace a mezi generacemi samotnými. Komparace výsledků zkoumání znázorníme ve schématu, které nám ukáže konkrétní oblasti ovlivněné andragogickým působením Miroslava Dědiče.

Doposud byl PhDr. Miroslav Dědič dáván převážně do souvislosti se sociální pedagogikou. Snažíme se proto vymezit konkrétní andragogický vliv Miroslava Dědiče v jeho denících, monografiích i u generací, které byly přímo ovlivněny. Jedná se o první ucelenější průřez jeho profesním životem.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM

Miroslav Dědič je velkou osobností sociální pedagogiky. Jelikož hledáme andragogický vliv v jeho práci, musíme nejprve vymežit, co se rozumí pod pojmy sociální pedagogika a sociální andragogika. Protože Miroslav Dědič pracoval s dětmi různých kultur, rozebereme rozdíl mezi multikulturalismem a multikulturalitou. Zároveň vymežíme pojem sociokulturní prostředí jako spojník mezi sociální pedagogikou a sociální andragogikou. Cílem není historická analýza konkrétních pojmů, ale praktický odraz osobnosti Miroslava Dědiče a provázanost těchto pojmů v jeho činnosti. Z těchto důvodů nebudeme hodnotit podrobně historický vývoj jednotlivých vědních disciplín. Jelikož větší část svého života věnoval romské problematice, uvádíme definice romského etnika z pohledu sociologie včetně vymezení období výrazného působení Miroslava Dědiče na romské etnikum.

1.1 Sociální pedagogika

Sociální pedagogika byla definována jako normativní věda na přelomu 19. a 20. století. Za zakladatele je považován Paul Natorp. Ten ve svém díle „Sozialpädagogik. Theorie der Willensbildung auf der Grundlage der Gemeinschaft“ rozpracoval teoretické základy této vědní oblasti. Definoval ji jako normativní vědu. Za cíl společenského vývoje považoval sociální jednotu, k jejímuž dosáhnutí musí přispět výchova zušlechťováním člověka. Mravní chtění (vůli) chápal Natorp jako individuální záležitost, kterou bylo možné formovat jen výchovou v určitém sociálním kontextu.¹

Důležité je zmínit i jeden z uplatňovaných přístupů sociální pedagogiky, který patří mezi směrodatné, inspirativní a zcela zásadní:

„Sociální pedagogika je konkrétní aplikací sociální etiky, jejíž intencí je vzbudit pravé sociální smýšlení a prosociální chování určitou formou sociální výchovy, a stejně tak speciálním aspektem jakéhokoliv výchovného dění, které se uskutečňuje v sociálním prostředí.“²

Později si ukážeme, že výše zmíněný přístup Miroslav Dědič ve své pedagogické praxi bezesbytku naplnil.

¹ Határ, 2009, s. 16

² Ondrejkoovič, P., 2001, s. 430-431 In: Határ, 2009, s. 27 (Originální text: „Sociálna pedagogika je konkrétnou aplikáciou sociálnej etiky, ktorej intenciou je vzbudit' pravé sociálne zmýšľanie a prosociálne správanie určitou formou sociálnej výchovy, ako aj špeciálnym aspektom akéhokoľvek výchovného diania, ktoré sa uskutočňuje v sociálnom prostredí.“)

1.2 Sociální andragogika

Jak uvádí Ctibor Határ, výchova jako specificky lidská činnost je z hlediska ontogenetického i historického permanentním procesem. Dále uvádí, že člověk je především bytost společenská. Proto není možné oddělit samotné výchovné zaměření od společenského vývoje a života, a v případě dospělých šlo od samého začátku primárně o jejich přípravu pro život ve společnosti a zkvalitňování jejich života v ní.

První ucelený systém výchovy a vzdělávání dospělého člověka se objevuje již v dobách antiky. Xenofón, žák Sokratův, rozpracoval výchovu a vzdělávání dospělého člověka v díle „O Kýrově vychování“. Za zmínku v historickém vývoji stojí katolický filozof a teolog scholastické tradice Tomáš Akvinský. V jeho ideji blahobytu, pokoje, dobra a zbožnosti se promítla výchovná péče o dospělé do systému veřejné sociální péče o ty nejméně úspěšné (dospělé). V 17. století se objevuje J. A. Komenský. Je prvním teoretikem universálního vzdělávání jako celoživotního procesu (dílo *Pampaedia – Vševýchova*). Výrazný pokrok zaznamenal vývoj andragogiky až v 50. letech 20. století. Heinrich Hanselmann, švýcarský léčebný pedagog, vytvořil prostřednictvím svého díla *Andragogik: Wesen, Möglichkeiten, Grenzen der Erwachsenenbildung* (Andragogika: podstata, možnosti, hranice výchovy a vzdělávání dospělých) první systematicky propracovanou andragogickou koncepci. Ta spočívala v konceptu pozitivního formování člověka: péče (biologické formování), výchovy (formování charakteru) a vzdělávání (formování ducha). Határ uvádí, že Hanselmann definoval andragogiku jako „pomoc dospělým a formu poradenství pro dospělé v procesu (sebe)vzdělávání, (sebe)výchovy a v různých životních situacích, jejímž cílem je *všestranná podpora dospělých v jejich úsilí k sebevýchově prostřednictvím dobrovolného svobodného dalšího sebevzdělávání a podání pomocné ruky během jejich životní cesty. Sebevýchova musí přivést dospělého člověka k poznání jeho limitů.*“³

Za zlomový bod v koncipování východisek sociální andragogiky lze považovat rok 1989, kdy se tento obor začíná uplatňovat na bázi sociální práce.

„Cílem sociální andragogiky je zlepšování sociálních vztahů, resp. pomoc při vedení dospělého člověka k vytvoření adekvátních interpersonálních vztahů, lepší plnění sociálních

³ Hanselmann, 1951, s. 59 In: Határ, 2009, s. 45 (Originální text: „Andragogiku definoval ako pomoc dospelým a formu poradenstva pre dospelých v procese (seba)vzdelávania, (seba)výchovy a v rôznych životných situáciách, ktorej cieľom je všestranná podpora dospelých v ich úsilí k seba výchove prostredníctvom dobrovoľného, slobodného ďalšieho seba vzdelávania, podporovať ich a podávať im pomocnú ruku počas ich životnej cesty. Seba výchova musí priviesť dospelého človeka k poznaniu svojej ohraničenosti.“)

rolí (role rodiče, pracovníka, přítele, člena rodiny nebo určité society, komunity apod.) a prohloubení komunikace vedoucí k partnerství a solidaritě.“⁴

Z pohledu současné sociální andragogiky můžeme považovat působení Miroslava Dědiče na jeho okolí za vliv sociálně andragogický, jak si ukážeme dále.

1.3 Základní pojmy

Aby bylo možné posoudit oblast Dědičova působení, je nutné definovat dva důležité pojmy. Nejlépe rozdílnost vystihuje Průcha v knize „Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele“.

Multikulturalismus a multikulturalita

*„Pojem „multikulturalismus“, označující určitou teorii a ideologii, nelze směřovat s pojmem „multikulturalita“: Multikulturalita je označení pro reálný stav existence různých kultur, rasových, etnických, náboženských skupin ve světě. Multikulturalismus je ideologie, kterou můžeme přijímat nebo odmítat, kdežto multikulturalita existuje objektivně a je nezávislá na našich názorech a stanoviscích.“*⁵

Od samého začátku pedagogického působení provázel Miroslava Dědiče střet s jinými etniky či národy. Z pohledu výše definovaného se jednalo o střet s multikulturalitou. Ten se odehrával na úrovni sociokulturního prostředí. Již nějakou dobu jsme svědky nedůsledného rozlišování těchto pojmů, zřejmě z důvodu nedostatečné vzdělanosti mluvčích, či dokonce záměrného nahrazování pojmu multikulturalita pojmem druhým. Z historie dávné i nedávné dobře víme, jaké následky nese invaze ideologie do nejen vědeckého poznání, ale do každodenní skutečnosti vůbec.

Sociokulturní prostředí

Pojem sociokulturní prostředí vysvětluje Andragogický slovník takto: *„Vývoj a životní dráha každého jednotlivce jsou ve velké míře determinovány prostředím, které je obklopuje v dětství, mládí i dospělosti. V každém prostředí jsou vedle fyzických a materiálních podmínek (např. typ bydlení, velikost obce aj.) důležité podmínky označované jako sociokulturní. Jsou to zejména socioekonomický status rodin, profese rodičů, úroveň vzdělání rodičů a vrstevnické skupiny, kulturní vybavenost rodiny či domácnosti (např. počet knih). Výzkumy spolehlivě prokazují, že faktory sociokulturního prostředí výrazně působí na*

⁴ Perhács, J., 2000, s. 152 In Határ, 2009, s. 48 (Originální text: „Cielom sociálnej andragogiky je zlepšovanie sociálnych vzťahov, resp. pomoc pri vedení dospelého človeka k vytvoreniu adekvátnych interpersonálnych vzťahov, lepšie plnenie sociálnych rolí (rola rodiča, pracovníka, priateľa, člena rodiny alebo istej society, komunity apod.) a prehĺbenie komunikácie vedúcej k partnerstvu a solidarite.“)

⁵ Průcha, 2011, s. 149

socializaci dětí od narození, na jejich řečový a komunikační rozvoj, na vzdělávací výsledky ve škole, na volbu vzdělávací dráhy a volbu povolání.“⁶

Z této definice vyplývá, že prostředí má zásadní vliv na výchovně vzdělávací proces.

Když hovoříme o práci PhDr. Miroslava Dědiče, je důležité vycházet z období „Květušínského experimentu“. Bylo to období nejintenzivnější práce s romskými dětmi a komunitou jako takovou. Pro lepší uchopení cíleně použijeme celou kompletní definici tohoto etnika ze sociologického slovníku. Tato definice zahrnuje i definici z roku 1952. Jako nutnost se jeví brát v potaz kontext doby, tj. roky 1950-1960.

Romové, Cikáni

„Romové čes. též Cikáni (lidový výraz dnes chápaný pejorativně) – příslušníci etnika árijského původu, hovořícího jazykem blízkým sanskrtu. Jazyk R. není standardizován do podoby spisovného jazyka a prakticky neexistuje ani krásná či odborná literatura psaná v tomto jazyce. Romština není nikde úředním jazykem a jen v omezené míře je jazykem vyučovacím. Tradiční označení R. v různých zemích (Cikáni, Zigeuner, Gipsy, Gitanos, Bohémien aj.) vzniklo na základě mylných dohadů o původu R. Nejen v Čechách a na Slovensku bývá spojováno s negativně vnímanými projevy zaostalé části této etnické skupiny (v jednom slovníku z r. 1952 je uvedeno: cikán – příslušník potulného národa, symbol lživosti, zlodějskosti, toulavosti, přeneseně taškář, lhář, podvodník, tulák; slov. „cigániť“ znamená lhát). Již z těchto důvodů je vhodnější používat sebeoznačení této skupiny (Rom, romský, romština apod.). Na III. kongresu Mezinárodní unie Romů r. 1983 bylo toto označení přijato pro všechny skupiny Romů. Romské etnikum není homogenním celkem. Např. na čes. území žijí 3 jeho podskupiny: 1. slovenští R.; 2. maďarští R. (jsou nejpočetnější a tradičně usedlí); 3. olašští R. (do r. 1958 kočovní, odlišní etnograficky i antropol.). Většina tzv. čes. a moravských R. byla vyvražděna za 2. svět. války a skupinu něm. R. (Sintů) zastupuje na čes. území pouze několik rodin. R. do Čech přišli ze sev. Indie v 9.–11. st., ale ve větším počtu se objevili až počátkem 15. st. Jejich způsob života budil často nelibost okolní společnosti svou odlišností. Nedlouho po svém příchodu začali být R. pronásledováni a perzekvováni. To vedlo k jejich izolaci a u části z nich k parazitnímu způsobu života (věštění, hadačství, drobné krádeže). Část R. se v průběhu let usazovala (většinou se však neasimilovala), část dále kočovala. Ve 20. st. v některých, zvl. tzv. social. zemích byli R. víceméně násilně usazováni, jinde, zvl. v zemích záp. Evropy, dodnes kočují.

⁶ Průcha, 2014

Dnes se R. na mezinár. úrovni jeví jako etnikum, jehož jazyk a kultura jsou ohroženy. Zvl. zájem o romskou otázku projevuje Indie jako pravlast R. Podle odhadů žije ve světě asi 5 mil. R., z toho v Evropě asi 2 mil. Jejich soc.-ekon. postavení je většinou na nižší úrovni než u ostatního obyvatelstva. Až na výjimky nejsou asimilováni, mají charakter víceméně izolovaných menšin, projevují ale nadnárodní soudržnost. Předsudky vůči R. mnohdy (i v českých zemích) nabývají charakteru rasismu. V některých zemích mají R. statut národnosti nebo malého národa (např. ve státech bývalého SSSR, v bývalé Jugoslávii i v některých záp. státech), jinde nejsou po této stránce uznáváni ani vykazováni (např. v Bulharsku, Rumunsku). Při posledním sčítání lidu v r. 1991 měli Romové možnost přihlásit se k romské národnosti. Využilo ji 33 489 Romů v ČR, což je asi desetina odhadovaného počtu Romů na území naší republiky. Na teor. úrovni dlouhá léta probíhají diskuse o tom, zda R. jsou etnikem, národem či národností. Zvláštnosti R. se projevují v jejich demogr. struktuře, populačním vývoji, v systému hodnot a norem, v životním stylu. Specif. je struktura a funkce romské rodiny. Pod tímto pojmem je vždy míněna širší rodina – „velkorodina“. Rodinné a rodové vztahy (viz rod) mají pro R. stále velký význam. Pro romskou nukleární rodinu je typický vysoký počet dětí, nižší věk při začátku reprodukce, vyšší stabilita rodiny, nízký počet rozvodů a přetrvávající patriarchální a částečně patrilokální vztahy v rodině (viz patriarchát, patrilokalita).

Dále definice uvádí odlišnosti tohoto minoritního etnika od majoritní společnosti.

Od ostatního obyvatelstva se R. výrazně odlišují: a) převahou ekon. činných osob v nekvalifikovaných děl. profesích, b) velmi nízkou vzdělanostní úrovní s mizivým zastoupením středoškolského a vysokoškolského vzdělání, c) demografickým mládím populace, způsobeným vyšší úrovní plodnosti, d) nižší nadějí na dožití (na čes. území se koncem 80. l. 20. st. pohybovala na úrovni ostatního obyvatelstva z 30. l. 20. st., resp. na současné úrovni rozvojových zemí), e) horším zdravotním stavem populace (zejm. vyšším výskytem invalidity a kojenecké úmrtnosti), f) nižší ekon. aktivitou mužů i žen, která je zčásti způsobena jinak definovaným životním stylem, standardem a aspiracemi, zčásti obtížnějším zapojením do pracovního procesu většinové populace díky bariérám vzdělanostním, kvalifikačním a kult. Romskou problematikou se zabývá svým způsobem řada oborů: lingvistika, historie, etnografie a etnologie, s-gie, demografie. Formuje se i specif. věd. disciplína romistika. Tradiční s-gickou výzk. oblastí jsou soc. podmínky života R. a jejich životní styl, schopnost asimilace apod. Nověji se zdůrazňuje problém jejich sebeurčení, polit. aktivity. V

*postkomunistických čes. a slov. zemích se problém R. vyhrotil i polit. a tzv. romská otázka se stala značně aktuální.*⁷

Jistě je řada tvrzení v této charakteristice Romů k diskusi, ať ze strany „odpíračů nepřizpůsobivých“ či ze strany té výrazně menší části naší společnosti, která se snaží etniku pomoci. Že pomoc potřebuje (zatím o ni kromě konkrétní pomoci hmotné nejeví valnějšího zájmu), je nasnadě. Řešení problému by (nejen materiálně) výrazně pomohlo i společnosti většinové. V souvislosti s tím musíme definovat dva ze zásadních pojmů, z nichž ten první je téměř jistě nejzásadnější:

Kulturní vzorce / kulturní standardy.

*„Jedná se o ustálené hodnoty, postoje, normy chování, způsoby komunikace a jiné charakteristiky, které jsou příznačné pro příslušníky určité etnické skupiny či národa. Přenášejí se z generace na generaci, jsou uchovávány také prostřednictvím školního vzdělávání a působením médií. Z andragogického hlediska jsou kulturní vzorce velmi důležité zejména pro přípravu lidí k výkonu určitých profesí, v nichž dochází ke styku s příslušníky jiných kulturních společenství (např. pracovníci mezinárodního obchodu, diplomati, učitelé cizinců aj.). Znalost kulturních vzorců je potřebná pro úspěšnou komunikaci a vyjednávání s partnery pocházejícími z jiných kulturních prostředí. V České republice jsou nejdůkladněji popsány a objasněny kulturní standardy Němců jako nejvýznamnějších partnerů pro Čechy v ekonomickém aspektu.*⁸

Zde musíme poznamenat, že rozdílnost kulturních vzorců většinového etnika (jistá rozdílnost mezi Čechy, Moravany a Slezany není v tomto případě podstatná) a Romů je hlavní příčinou problémů koexistence. A nepochybně to platí i v jiných státech.

Součástí kulturního vzorce je jazyk. Dostáváme se k dalšímu problému:

Interkulturní komunikace.

„Termín (angl. intercultural communication, česky též mezikulturní komunikace) označuje procesy interakce a sdělování probíhající v nejrůznějších typech situací, při nichž jsou komunikujícími partnery příslušníci jazykově a/nebo kulturně odlišných etnik, národů, rasových či náboženských společenství. Tato komunikace je determinována specifíčkami jazyků, kultur, mentalit a hodnotových systémů komunikujících partnerů. Zároveň termín označuje i oblast teorie, která se zkoumáním těchto procesů zabývá. Procesy interkulturní komunikace se staly předmětem zájmu během posledních několika desetiletí, kdy začala být rozpoznávána a analyzována role kulturních specifíček v ekonomické sféře. Vznikaly

⁷ Štěchová In: VSgS – Sociologická encyklopedie [online]

⁸ Průcha, 2014

*koncepte interkulturního managementu, interkulturního marketingu, interkulturního vyjednávání aj. Vedle těchto na praxi zaměřených koncepcí se rozvíjí vědecká disciplína interkulturní psychologie s výzkumným zaměřením, ale rovněž s aplikacemi pro praxi.*⁹

Pro potřebu této práce musíme zdůraznit podstatný fakt: romština sice nějakým způsobem existuje, nepochybně patří mezi jazyky živé, ale v požadavcích současné potřeby komunikace je nedostatečná. I mluvená řeč Romů je plná např. slovakismů a bohemismů, kterými rodilí mluvčí ony mezery vyplňují, aniž by si to uvědomovali. A češtinu nezvládají vůbec, případně minimálně, ale vždycky nedostatečně. Tento moment musíme považovat za obrovskou překážku v interkulturní komunikaci. Pokud ji nepřekonáme, nemusíme se snažit o nic dalšího, a můžeme zůstat u stereotypního vyplácení sociálních dávek a pozorování, jak se rodí další generace, která neviděla své rodiče řádně pracovat.

⁹ Průcha, 2014

2 OSOBNOST MIROSLAVA DĚDIČE

Velikost osobnosti Miroslava Dědiče pramení z obecného humanismu, jehož ideály se důsledně řídil a zásadově je uplatňoval v celém svém životě, osobním i profesním. Jeho celoživotní uplatňování morálního kreditu zásad sociální pedagogiky a sociální andragogiky napomohlo lépe uchopit a pochopit význam kulturního vzorce a toto poznání prakticky využít při řešení multikulturní reality. Tento pohled Dědičovi umožnil najít jak průsečíky, společné body vzorců různých etnik, tak zejména jejich rozdílnosti, a na základě tohoto poznání dokázal vytvořit praktické postupy, které umožnily kulturní bariéry překonávat. Dědičovy poznatky jsou natolik nadčasové, že nabízejí možnost humánního formování i naší současné společnosti. Té společnosti, která byla, je a bude tvořena širokou paletou, ne vždy kooperujících etnik, skupin, národů.

Miroslav Dědič byl výjimečnou a všestranně lidsky rozvinutou osobností. S minimem teoretických pedagogických zkušeností (vědecké literatury tohoto směru byl v dané době jistě nedostatek) dokázal vzdělávat děti z různých etnických skupin (slovenské, německé, romské), a to na principu rovnosti práv, ale přesto s přihlédnutím k jejich individualitě. Použil k tomu pedagogické metody, ke kterým došel vlastní zkušeností a praxí. Nelze nezdůraznit jeho výjimečnou obětavost a vytrvalost, neboť pedagogické činnosti věnoval téměř veškerý svůj čas, bez ohledu na osobní volno a pohodlí. Práce s dětmi, jejich vzdělávání, kultivace a nasměrování pro vstup do kvalitního plnohodnotného života mu byly nejen zaměstnáním, ale celoživotním zájmem. Vedlejším efektem jeho působení bylo ovlivnění pracovníků sociálních institucí, kteří poté, co se přesvědčili, že Dědičův experiment funguje, rozhodovali v jeho prospěch a všestranně mu vycházeli vstříc. Zmíňme zde také zjevný andragogický efekt jeho činnosti, neboť vychoval generaci dětí, z nichž se stali posléze rodiče, kteří svým kvalitním životním základem ovlivňovali své potomky (více v kapitole Osobnost Miroslava Dědiče z pohledu sociální andragogiky).

2.1 Životopis Miroslava Dědiče

PhDr. Miroslav Dědič se narodil 30. srpna 1925 ve Čtyřech Dvorech u Českých Budějovic do československé rodiny Barbory roz. Papouškové a Jana Dědičových. Otec byl železničář, a Dědičovo dětství bylo proto poznamenáno častými změnami místa pobytu. Mimo jiné život na hradlech znamenal osamělý život bez kamarádů, což předznamenalo jeho lásku k četbě. Jedinými vrstevníky, se kterými se stýkal, byli jeho spolužáci (převážně Němci).

V roce 1936 úspěšně složil přijímací zkoušky na českobudějovické gymnázium. V roce 1938 po záboru Sudet, když byli občané české národnosti nuceni se odstěhovat, Dědičova rodina přesídlila do strážního domku nedaleko Hluboké nad Vltavou. V roce 1943, když byl Dědič v septimě, byl totálně nasazen. Přesto stihl ještě v roce 1945 úspěšně odmaturovat.

Se svou pedagogickou praxí začíná ihned po maturitě. Krátkodobě vyučuje na obecních školách na Českobudějovicku. V roce 1947 byl přeložen na jednotřídní školu do obce Skoky. Tady vyučoval děti převážně slovenských reemigrantů. Za zmínku stojí, že jeden z jeho žáků byl potomek legendárního slovenského zbojníka Juraje Jánošíka, František. Ačkoliv Miroslav Dědič ve Skokách strávil velmi krátkou dobu, občané si ho zde určili starostou.

Ještě v roce 1947 je povolán na vojnu a do roku 1949 absolvuje školu pro důstojníky v záloze. Okamžitě po vojně pokračuje v pedagogické praxi, tentokrát v Novém Zvolání, kde vyučuje hlavně děti německé národnosti.

Rok 1950 byl pro Miroslava Dědiče zlomovým. Úřady vyhověly jeho žádosti o přeložení do jeho rodných Jižních Čech a ze tří nabídek si vybral působení v nově vznikající škole v Květušíně, kterou založil JUDr. Josef Pohl, tehdejší náčelník vojenského prostoru Boletice. Ten viděl neutěšený životní styl tamní cikánské komunity a pochopil, že jediná možná pomoc vede přes vzdělávání jejich dětí. Škola se postupně mění na internátní školu. Z důvodu nedostatečné kapacity se nakonec podařilo najít místo pro nový dětský domov v Dobré Vodě u Prachatic. Ačkoliv domov dobře fungoval, v roce 1960 byl jeho provoz na základě nařízení Ministerstva školství v Praze ukončen. Miroslav Dědič setrval v „novém“ zařízení (Výchovný ústav pro mladé dívky) ještě dva roky jako vedoucí. Na vlastní žádost zdejší působení ukončil a do roku 1964 učil v jednotřídní škole v obci Lčovice.

V tomto roce začal pracovat v Krajském pedagogickém ústavu v Českých Budějovicích, kde získal pozici vedoucího kabinetu pedagogiky a psychologie pro Jihočeský kraj. Když byl zřízen kabinet pro výchovu a vzdělávání cikánských dětí, stal se Dědič jeho vedoucím. Později si doplnil vzdělání na filozofické fakultě Karlovy univerzity. Státní závěrečné zkoušky složil v roce 1972.

Dva roky před odchodem do starobního důchodu, v roce 1984, získal doktorát filozofie. I v důchodu pokračuje ve svých společensko-vědeckých aktivitách, např. spolupracuje s Hnutím R. Je symbolické, že toto hnutí v roce 1998 uspořádalo 12. setkání učitelů romských dětí, právě v Květušíně. Miroslav Dědič na požádání Jihočeské univerzity

připravoval její studenty v oblasti problematiky národnostních a etnických skupin se zaměřením na Romy.

Za svou činnost obdržel PhDr. Miroslav Dědič uznání od hlavního města Prahy a Hnutí R. Několikrát byl navržen na státní vyznamenání České republiky, bohužel jeho udělení se nedočkal.

Zemřel na Boží hod vánoční 25. prosince 2020 ve věku 95 let.

2.2 Dílo Miroslava Dědiče

Tvorbu Miroslava Dědiče je nutné třídit na publikace komplexně zpracovávající úzce vymezené téma, dále na příspěvky v periodikách a příspěvky ve sbornících. Další řazení je podle roku vydání od nejstaršího k mladšímu.

V díle Miroslava Dědiče neuvádíme deníky, které si vedl od svých 14 let. I když jsou v nich zachyceny nejen autorovy postoje k dobové politické situaci a reálné vnímání autora, nebyly nikdy vydány samostatně. Sloužily jako podklad k tvorbě monografie.

Monografie

Šumavská bukolika, 1975.

K úrovni hygienických a kulturních návyků cikánských dětí: K úrovni cikánských dětí v 1. ročníku, 1976.

Uvádění začínajících pedagogických pracovníků do praxe (Metodický list pro ředitele škol, uvádějící učitele a vychovatele), 1978.

Výchova a vzdělávání cikánských dětí a mládeže, 1982.

Škola bez kázně, 1985.

Věnujme pozornost dětem z neúplných rodin, 1986.

Omluvte mě, pane profesore, 1998.

Než roztály ledy, 2002.

Kantor z Mářina dvora, 2003.

Ohlédnutí, 2005.

Květušínská poema, 2006.

Příspěvky v periodikách

Čím se získává autorita (Učitelské noviny, 1974).

Cesta zarubaná (Učitelské noviny, 1974).

Cikánské děti v mateřských školách (Predškolská výchova, 1974).

Cikánské děti a mládež ve výchovně vzdělávacím procesu (Zvláštní otisk z časopisu Pedagogika, 1975).

Cikánské děti ve školních družinách (Učitelské noviny, 1975).

Ve třídách máme také problémové děti (Učitelské noviny, 1979).

Spravedlnost a láska ve výchově (Most pro lidská práva, 1999)

Příspěvky ve sbornících

Životopisný medailon učitele Františka Bandyho (Romové a jejich učitelé, 1999).

Památce Olgy Bandyové (Romové a jejich učitelé, 1999).

Z historie školy v Květušíně (Romové a jejich učitelé, 1999).

Zamyšlení nad etikou multikulturní výchovy (Romové a etika multikulturní výchovy, 1999).

Metody práce v období začátků vzdělávání romských dětí (Romové a alternativní pedagogika, 2000).

Ke spolupráci školy s rodinou (Romové a pedagogika, 2000).

Životopisné ohlédnutí (Výchova, vzdělávání a kultura ve vztahu k národnostním menšinám, 2004).

Problémy s adaptací na školní prostředí (Metody výchovy a vzdělávání ve vztahu k národnostním menšinám, 2005).

Cesty ke sblížení, humanizaci a toleranci mezi etniky – životní zkušenost (InteRRa 6, 2008).

2.3 Osobnost Miroslava Dědiče z pohledu sociální andragogiky

Zmínili jsme rozdíl mezi multikulturalitou a multikulturalismem. Miroslav Dědič od samého začátku své pedagogické práce přicházel do prostředí, kde se vyskytovalo více etnických skupin. Tudíž se setkal s problémy, které multikulturalita přináší, a to nejen v profesním, ale i soukromém životě.

Osobnost Miroslava Dědiče byla dotvářena jeho pedagogickou praxí, když se rychle naučil diferencovaně pracovat s dětmi z různých kultur. Při této práci s dětmi vycházel mimo jiné z poselství a filozofie J. A. Komenského.

Už vlastní poslání učitele předurčilo Miroslava Dědiče k pomáhání lidem. Intenzita a způsoby pomoci z obecného pohledu se měnily nejen společenskou situací, ale i možnostmi a vlastním procesem zrání myšlení samotného „celoživotního“ učitele.

Základní a nosná podstata sociálně andragogického přínosu Miroslava Dědiče vycházela z potřeby jedince a uvědomění si, kdo je a kam patří. Poznáváním a zkoumáním reálných sociálních podmínek a kulturních zvyklostí daného etnika dospěl k přirozenému přizpůsobování metod výchovně vzdělávacích procesů dětí, které nenásilnou změnou svého počínání začaly mít vliv nejen na své rodiče, ale v budoucnu i na své děti. A to, aniž by došlo k odklonění od vlastní identity.

„Podívejte se, máma a táta jsou jenom jedni. Máte jenom jednu mámu, jednoho tátu. A vy, protože už jste na úrovni, tak vy k nim musíte dneska hledat cestu. Ne oni k vám, ti méně vzdělání že by měli ovlivňovat vás! Vy musíte ovlivňovat je! I ve vztahu k svým rodičům prostě jednat tak, aby ti rodiče nemuseli mít důvod, se jim jich odcizují a zbavují!“¹⁰

I když nedisponoval žádnými teoretickými poznatky z oblasti sociální andragogiky, jeho práce vykazovala typické znaky naplnění definice sociálního andragoga.

Vyjdeme-li z definování sociální andragogiky podle Jána Perhácse, spatřujeme ve všech životních etapách Miroslava Dědiče snahu o vytváření lepších sociálních vztahů, a to na úrovni vztahů mezilidských, plnění sociálních rolí i prohloubení komunikace vedoucí k partnerství a solidaritě.

¹⁰ Miroslav Dědič In: KUDRNA, Tomáš. *Zatajené dopisy*. ČT, 2015.

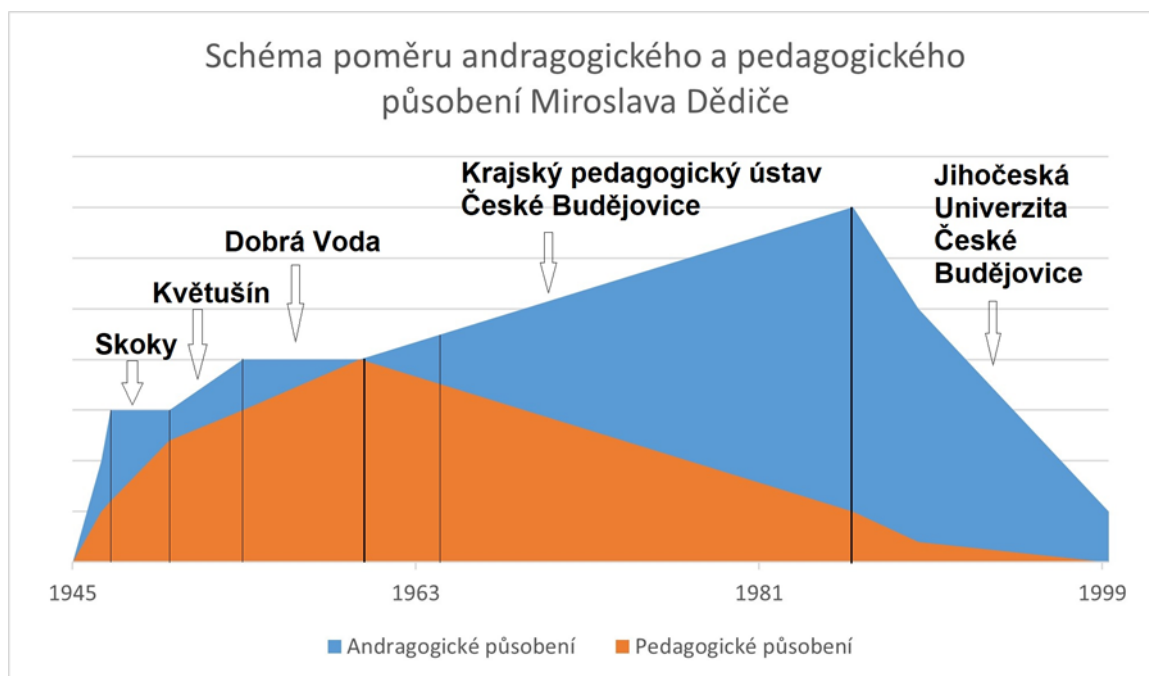
3 FÁZE PEDAGOGICKO-ANDRAGOGICKÉHO FORMOVÁNÍ OSOBNOSTI MIROSLAVA DĚDIČE

Miroslav Dědič se věnoval pedagogicko-andragogické činnosti 39 let. Po odchodu do starobního důchodu dalších 22 let.

Pro přesné vymezení pedagogického a andragogického působení vycházíme z deníků Miroslava Dědiče z let 1947–1960, monografie Květušínská poema a Ohlédnutí.

Shrnutí vývoje osobnosti Miroslava Dědiče v čase a míru pedagogického a andragogického působení vidíme ve vytvořeném schématu.

Obrázek 1 Schéma poměru andragogického a pedagogického působení M. Dědiče

Zdroj: Jan Nábělek

Viditelně se zde projektují 3 hlavní fáze životní a profesní dráhy.

První fáze zahrnuje období působení ve Skokách. Charakteristickým prvkem této fáze je výrazný andragogický vliv na okolí, ve kterém se Miroslav Dědič pohyboval (viz kapitola 3.2. Období před Květušínem).

Druhá fáze je obecně známá jako „Květušínský experiment“. Zahrnuje působení Miroslava Dědiče v Květušíně a na Dobré Vodě. V této fázi se Miroslav Dědič věnuje pedagogickému působení, přičemž andragogický vliv je jen cestou k dosažení sociálně pedagogických cílů (viz kapitola 3.3 Období Květušina).

Za třetí fázi považujeme působení Miroslava Dědiče na Krajském pedagogickém ústavu v Českých Budějovicích a přednáškovou činnost na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Miroslav Dědič se začíná věnovat publikační činnosti a osvětovým přednáškám. Je to období, kdy nehovoříme o andragogickém vlivu ale o andragogickém působení (viz kapitola 3.4 Období po Květušíně).

Abychom mohli hodnotit přínos Miroslava Dědiče, musíme se podívat do let 1926-1950. Zmíníme především historický kontext vztahu společnosti k romskému etniku. To nám pomůže lépe pochopit pedagogické působení a andragogický vliv Miroslava Dědiče v době „Květušinského experimentu“, tudíž v letech 1950-1960.

3.1 Historické pozadí

Psal se rok 1926. V Užhorodě na Podkarpatské Rusi byla otevřena první „cikánská škola“. Jedním z podnětů k jejímu otevření byl i dopis Jana Daniela z Petrova (okr. Hodonín) z roku 1923: „*Vážený pane President, neračte naši prosbu oslyšet a zastaňte se našeho nešťastného národa, který je každým opovrhován, posuzován, a dokonce i zvířetem nazýván. Proto s největší jistotou obracíme se na Vás, neboť nemáme žádného, kdo by se o nás jen trochu zajímal a obzvláště těch malých dětí cikánských, které nemají žádné výchovy a jsou tělesně i duševně zakrnělé a proč? Protože do školy choditi nemohou...*“¹¹

Za zmínku stojí Zákon č. 117/1927 Sb. z. a n. "O POTULNÝCH CIKÁNECH" ze dne 14. července 1927, který podle §12 umožňoval odebrání dětí pro „nemožnost poskytování náležité péče“. Do roku 1942 žila větší (bezproblémová) část Romů v relativním poklidu. V prosinci 1942, na základě výnosu Heinricha Himmlera o deportacích cikánů a cikánských míšenců, začala deportace romské populace do koncentračního tábora Auschwitz-Birkenau, která trvala až do roku 1944. Většina z nich pobyt v koncentračních táborech nepřezila. Domů (do Čech) se po válce vraceli již jen jednotlivci.

V roce 1948 se změnou ústavy stávají Romové rovnoprávními členy společnosti, nicméně nelze opomenout, že stále platil zákon č. 117/1927, který umožňoval odebrat dítě (z důvodu nemožnosti poskytování náležité péče). A to až do roku 1950.¹² I když zákonem č. 88/1950 došlo k pasivní derogaci zákona č. 117/1927, platil zákon č. 265/1949, konkrétně § 62, ve

¹¹ Horváthová, 2002, s. 40

¹² Tamtéž, s. 51

kterém se uvádí: „*Vyžaduje-li to zájem dítěte, zakáže soud rodičům zbaveným moci rodičovské s dítětem se stýkat.*“¹³

Od roku 1952 byla zákonem definována sociálně právní ochrana dětí a od roku 1955 opatření č.58/1955, konkrétně částka 33/1955, §1: „*Dětem, o něž není dostatečně postaráno jinak, zejména kolektivní péčí, mohou výkonné orgány okresních národních výborů poskytnout dětský příspěvek (dále jen "příspěvek") až do výše 140 Kčs měsíčně.*“¹⁴

3.2 Období před Květušínem

Miroslav Dědič začal své první pedagogické zkušenosti získávat v malých vesničkách, jedna z nich byla Nákří. Tam nepůsobil dlouho. Z andragogického hlediska je pro nás tato doslova měsíční činnost bezpředmětná. Důležitým momentem se stává až přeražení Miroslava Dědiče školním inspektorem do malé obce u Žlutic. Předchozí kantor, jak se později Miroslav Dědič dozvěděl z obecních dokumentů, byl obviněn ze zločinu proti státu (byl velitelem místní jednotky NSDAP) a odsouzen k jednomu roku těžkého žaláře a ztrátě občanské cti na pět roků.

Po příchodu do místní správní komise Skoky Miroslav Dědič zjistil, že problémy nejsou jen na úrovni školy, která disponovala učebnicemi pomůckami a knihami psanými výlučně německým jazykem. V rámci osidlování pohraničí byla větší část domů obsazena slovenskými přistěhovalci a reemigranty z Francie. I když se ve svých denících z tohoto období zmiňuje o potížích při vzdělávání dětí těchto reemigrantů, zásadní obtíží byla samotná komunikace s obecní samosprávou. Místní komunita neoplývala žádným smyslem pro pořádek a řád. Korespondence se kupila na stole úřadu. Miroslav Dědič začal dělat pořádek ve spisech, a jakožto jeden z mála, kteří uměli v obci psát, i vyřizovat korespondenci. Zároveň začal pomáhat místní slovenské komunitě vyřizovat žádosti o získání dekretů na jim přidělené domy. Jak sám Miroslav Dědič poznamenal v deníku:

„Už za noci, když jsem si kuchařil vajíčka k večeři, přišel pro mě Jánošík. Bylo zase práce na obci až až. A nakonec koruna všeho, překvapili mne místní osadníci. Požádali mne, abych se stal jejich předsedou. Viděl jsem na nich, jak touží zbavit se pro ně tak nepříjemné dřiny

¹³ 265/1949 Sb. Zákon o právu rodinném

¹⁴ 58/1955 Sb. Zákonné opatření předsednictva Národního shromáždění o dětských příspěvcích a o ochranné výchově

a velkých starostí. Tož co jsem měl dělat. Vždyť jsem to vyřizoval a obstarával stejně sám. Jsem tedy starostou Skoků.“¹⁵

Při studiu zápisů z deníků lze vyvodit závěr, že pro svou pedagogickou činnost si musel Miroslav Dědič nejdříve vytvořit zázemí mezi dospělými. Z toho zcela logicky vyplynulo jeho působení jako sociálního andragoga (definováno dnešním odborným názvoslovím). Jeho pedagogická činnost byla okolnostmi v tehdejší době redukována, nicméně jako pedagog si touto provázaností sociálního pedagoga a sociálního andragoga vybudovával neotřesitelné základy své osobnosti.

Později si, při vzpomínkách na své zvolení, napsal, že stát se v jednadvaceti letech předsedou obce se málokterému mladému člověku povede. Označil se za pionýra své doby.

„Poněvadž místní občanstvo mělo čas na bitky a pusté pití, ale nemělo čas připravit otop pro školu, zastavil jsem vyučování do té doby, než bude zjednána náprava. Jakýsi interdikt¹⁶ na místní obec. Jsem vůbec nucen postupovat velmi zostra. Mé oběžníky a vyhlášky se hemží slovy – povinen, zodpovědnost, trestné atd.“¹⁷

Jak je patrné ze zápisků o běžném životě vesnice Skoky, bylo nutné vyhodnocovat a řešit mezilidské vztahy různými opatřeními a nařízeními pro dospělé obyvatele. Jejich realizaci a dodržování lze hodnotit jako andragogický vliv na vytváření vzorů pro děti, na které působil jako pedagog.

„Připadá mi, že mne osud zavál sem do Skoků proto, abych poznal hlubokou nevzdělanost vládnoucí dosud v lidstvu a na vlastní oči se přesvědčil, jak tato prázdnota deptá duši člověka až k hynutí.“¹⁸

Miroslav Dědič si plně uvědomoval a v praxi pocítil míru nevzdělanosti v obci, jejíž obyvatelé byli v lepším případě pologramotní.

„Domnívám se, že co nevidět tu budu i místním soudcem. Z vedlejší vesnice Polomu sem přišel nějaký rolník, že mu Jankuliak dluhuje 1.000, - Kčs. Prosil mne o pomoc v této věci. Zavolal jsem si ho na dnešní večer, tak jsem zvědav, co výmluv a vysvětlení bude mít.“¹⁹

¹⁵ Deník Miroslava Dědiče, 18.3.1947

¹⁶ Oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR: Interdikt znamená církevní trest spočívající v zákazu konat bohoslužebné úkony.

¹⁷ Deník Miroslava Dědiče, 19.3.1947

¹⁸ Deník Miroslava Dědiče, 25.3.1947

¹⁹ Deník Miroslava Dědiče, 25.3.1947

Sám Miroslav Dědič se svým způsobem života a svou aktivitou ve veřejném životě stával osobním vzorem praktikujícího sociálního andragoga. Je to patrné z popisu jeho osoby místními občany včetně jeho ikonizace.

„Jinak je kantor uctíván jako polobůh. Přinesli mi sem vejce, buchty a to odmítám, nechci, co teprve kdybych prohlásil, že mám hlad. /.../ Nevím ani kolik funkcí tady zastávám. Řídícího učitele, knihovníka, předsedu MNV, všeobecného veřejného poradce, krátce „pan učitel“, člověk učený“ všemu rozumí.“²⁰

Následující ukázka skvěle ukazuje Dědičovu sebereflexi, ke které ho okolnosti donutily, a především vnitřní sílu jeho osobnosti, významně formované rodinným prostředím, ve kterém vyrostl:

„Vyžaduje veliké trpělivosti, třebaže ji člověk lituje za její nemohoucnost, byl by schopen ji nenávidět. Chápu ten živočišný boj silnějšího proti slabšímu, jak se vystupňoval na při v nacismu. Je třeba velké trpělivosti i lásky – a pravá láska je trpělivá, - aby člověk neublížil slabšímu. Je vidno, že v tom ohledu je křesťanství nejdále a skutečně hodnotné. Neměli lásky a byli málo trpěliví antičtí národové ničící nedochůdčata. A potvrzuji sám, že vyžaduje veliké síly přemoci to živočišné nutkání zničit a zašlapat slabého, hloupého a nízkého tvora. Ba – nacismus přes veškerou zevní sílu byl slaboštvím.“²¹

Miroslav Dědič občas narazil v pedagogické činnosti i na neúspěchy. Své emoce se snažil vysvětlit filozofickými úvahami. Vždy došel ke stejnému závěru.

„Říká se, že dnešní lidé mohou více důvěřovati vědě, než-li kněžím. Ať tedy čtou posudky čistého rozumu, ať o nich přemýšlejí, ať jdou touto cestou, připadá-li jim schůdnější.“²²

„Já sám dovedu se nyní do všeho lépe podívat, poněvadž v odstupu času a srovnáváním pozorují rozdíly. A jsou veliké, jsou znát. Vždyť člověk se musí neustále propracovávat, stále se snažit bojovat, ano – bojovat, třebaže nemá a nesmí být ukrutníkem. Boj ve smyslu vývoje – přirozeně k lepšímu.“²³

Slovenští přistěhovalci reagovali na způsoby řešení obecních problémů v podstatě dvěma způsoby: buď vzdorem, a nakonec marnou vzpourou – nebo úctou a pokornou odevzdaností.

Následující ukázka dokresluje zdivočelost prostředí, v jakém Dědič pracoval.

²⁰ Deník Miroslava Dědiče, 7.3.1947

²¹ Deník Miroslava Dědiče, 28.3.1947

²² Deník Miroslava Dědiče, 29.3.1947

²³ Deník Miroslava Dědiče, 4.4.1947

“Někde u Jesinek se chytil les, několik sborů přejíždělo Skokami. Zpět se vraceli v povýšeném stavu, (vždyť hasili), hulákali a rozbíjeli okna okolo cesty. Byli to Češi, tedy se to nedá svést na „nekulturní“ Slováky.“²⁴

To jen na okraj, mnohem zásadnějším problémem, který musel Dědič v obci řešit, byla neschopnost či neochota slovenského obyvatelstva dostatečně pracovat. Navíc vztah Slováků k němu nebyl po výtce kladný, protože neměl čas a jistě ani chuť s nimi absolvovat každodenní pitky. Následující ukázky to dobře ilustrují:

Vnímání osoby Miroslava Dědiče veřejností

„Hanuliak, jenž u mne besedoval mi sděloval, jak mne občané posuzují. Prý nikam nechodím, do hospody, do společnosti, stále sedím doma. Osobně jsem se vši jejich kritikou vyrovnán. Nečekám od nikoho z lidí vděku, s tímto citem jsem vyrovnán. Své cesty jsem si vědom a většina lidí jsou pouhé sloupy kolem ní.“²⁵

Dědičova představa ideální motivace

„Doufám, že ve dnech nejbližších přijde volyňský Čech. Je nezbytně potřebné, aby tu ve vsi byl nějaký skutečný hospodář, aby viděli ti ostatní, co to je vlastně práce.“²⁶

Vztahy mezi Čechy a Slováky

„Pozoruji stále a stále rozdíl a třídění mezi Čechem a Slovákem, ba je jasně vidět, že takto je ten odstup nepřekonatelný. Je vzájemná nedůvěra, opodstatněná oboustranně. Zase se otázka poměru Čechů a Slováků rozrůstá v problém. Chci být nezaujatý a tu musím konstatovat, že mnozí naši lumpové kazí firmu Čechů v očích Slováků. Ať už jsou tito jacíkoli, přece vidí v Čechovi cosi pokročilejšího a pakli že je zklame, nelze se divit, že potom i oni pohlížejí s rezervou.“²⁷

Přímé andragogické působení

„Teprve asi v 7 hodin, po nepřetržité práci jsem se dostal ven, čehož jsem použil k tomu, abych Jánošíkovi ukázal první kroky do včelařství. Zašli jsme do farského včelína a vysvětlil jsem mu zařízení úlu a nezbytné poznatky hospodaření se včelami.“²⁸

²⁴ Deník Miroslava Dědiče, 22.4.1947

²⁵ Deník Miroslava Dědiče, 6.5.1947

²⁶ Deník Miroslava Dědiče, 14.5.1947

²⁷ Deník Miroslava Dědiče, 15.5.1947

²⁸ Deník Miroslava Dědiče, 19.5.1947

„Volyňským Čechům, kteří byli u mne odpůldne jsem vysvětloval naše poměry před válkou a za války, z čehož jsme přešli na německou rasovou teorii, již jsem jim mohl částečně vysvětlit a doložit tabulkami a obrazy, jež jsou tu dosud na skladě památkou na doby minulé.“²⁹

Za zmínku stojí zhodnocení Dědičova pozorování mezilidských vztahů z dnešního pohledu na multikulturalitu. Přestože by se dala předpokládat podobnost kulturního vzorce, došel Miroslav Dědič k závěru, že i přes podobnost a společné základy, preferují Slováci jiné priority. Významný vliv prostředí a času je markantem pro odlišné chování vedoucí k neshodám, a to nejen intelektuálním. Postup, kterým Miroslav Dědič řešil vzniklé disproporce, je z dnešního pohledu typickým postupem, jenž respektuje zásady sociální andragogiky, včetně poradenské činnosti pro správný chod obce. Zde proklamované heslo: „Příklady táhnou!“ je základním kamenem životní práce Miroslava Dědiče.

„Srovnávám to. Nejmarkantnější rozdíly: Starý Kubelka, starý slepý Adam. Oba zbožní. Tento v smyslu přísně katolickém, onen evangelickém. Kubelka samostatný, osobitý. Jeho víra je rozumná, stabilní na pevném podkladě, jež zná a z něhož čerpá. Jeho víra je životní praxí. Adam závislý, nesamostatný, téměř nic neznající, jen co si ze školy a z kostela pamatuje. Z toho pramení pověřivost. Pasivní, jemuž víra je neděle. V denních událostech nerozhoduje motiv víry. Jeho víra je naprosto bez účasti rozumu, proto je často malicherný /.../ Ale přesto ho mám rád. Taková výchova mu byla dána a on ji dodržuje v praxi důsledně“³⁰

Rovněž lze ze zápisků vypozaovat, že nezbytná provázanost mezi sociálně andragogickým a sociálně pedagogickým působením je založena na jejich důsledné zpětné vazbě. Ta osciluje v dimenzích ohraničených dobou, sociálními podmínkami a společenskými událostmi. V tomto období působení Miroslava Dědiče se na první pohled může jevit jako povýšení práce andragogické na úkor práce pedagogické. Pevná provázanost, kterou si denně Miroslav Dědič ověřoval již ve svých počátcích, nás utvrzuje, že aniž by měl Miroslav Dědič teoretické znalosti, řídil se citem a svým přesvědčením. To bylo základem jeho pozdějších úspěchů. Díky pochopení celé řady drobných markantů z dnes takto definovaných oborů (sociální pedagogika, sociální andragogika) se mohla zformovat jedinečná tolerantní velká osobnost akceptující ikonu Jana Ámose Komenského, kterou bezesporu Miroslav Dědič byl.

²⁹ Deník Miroslava Dědiče, 19.5.1947

³⁰ Deník Miroslava Dědiče, 22.5.1947

Po absolvování základní vojenské služby se dostal do Nového Zvolání, kde učil německé děti. Svůj postoj k německému obyvatelstvu, který se rovnal až odporu, nakonec změnil, došlo k obratu.

„Je samozřejmé, že by bylo velmi zle dostali-li by se Němci k nám. Vždyť mezi námi je vyhloubena propast na věčnost – nepřátelství na smrt a zničení. Ta podvědomá zloba zůstane nezvratná a nesmazatelná.“³¹

Jaroslav Balvín k tomu poznamenává:

„Hodnota učitelské osobnosti spočívala ve vnitřním vyřešení tohoto rozporu s pomocí pohledu do českoobrátské historie, do díla J. A. Komenského.“³²

Miroslav Dědič ve své knize *Než roztály ledy* zmiňuje svůj obrat přístupu i myšlení:

„Byly to přerody – přes nepochopení, ba téměř nenávisť, až k vzájemnému porozumění a smířlivosti. Pamatuji, jak jsem se domníval, že se s německými dětmi nikdy úzce nesblížím, že vždy zůstane mezera, ale musím konstatovat, že jsem se mýlil. V dětech není rozdílu.“³³

3.2.1 Shrnutí

Působení Miroslava Dědiče ve Skokách považujeme za období formování osobnosti. Převažuje zde andragogický vliv nad působením sociálně pedagogickým. Miroslav Dědič vytváří optimální podmínky pro fungování školy. Andragogický vliv se projevuje v pomoci obyvatelům obce Skoky. Poukazujeme na řešení konfliktů převážně v rámci multikulturality, tzv. interetnických vztahů. Srovnává kulturní vzorce a hodnotí. Utváří si představu o různorodosti a cítí potřebu chránit znevýhodněná minoritní etnika. Poskytuje poradenskou činnost těmto etnikům, přičemž se snaží je prostřednictvím příkladu motivovat. Formuje i své postoje k německému obyvatelstvu. Svůj postoj přehodnotí při svém působení v obci Nové Zvolání. Miroslav Dědič naráží na poznání hranice své tolerance. Výsledkem je, že děti jsou stejné a nemůžeme na ně přenášet kolektivní vinu.

3.3 Období Květušina

Květušín. Malá, původně německá, obec v pohraničí. Po odsunu sudetských Němců zůstala vyliďněná. V rámci poválečného osazování pohraničí byli do ní „dovezeni“ Romové

³¹ Deník Miroslava Dědiče, 23.4.1947

³² Balvín, 2015, s. 11

³³ Dědič, 2002, s. 89

z vesnice Hromoš u Staré Lubovni z východního Slovenska, aby pomohli osadit tuto obec po odsunu původních německých obyvatel.

Z iniciativy kpt. JUDr. Josefa Pohla byla postavena škola pro „cikánské“ děti. Nacházela se ve Vojenském výcvikovém prostoru Boletice. Josef Pohl ke vzniku uvedl:

„Prohlédl jsem si příbytky tamního obyvatelstva. Nelze říci, že šlo o byty. V místnosti bydlelo několik osob ve změti hadrů, slámy a sena. Polorozbořená kamna plnila místnosti tmavým kouřem, a tak ve špinavém, zhoubném prostředí žili dospělí se svými dětmi /.../. Promlouval jsem na děti. Byla to ustrašená, zdivočelá stvoření zamořená cizopasníky, nemytá a polooblečená v hadérkách /.../, dověděl jsem se, že děti školu neznají, ano několikrát šly do školy asi 4 km vzdálené od Květušína, nebylo tam prý však pro ně místa, učitelé nerozuměly a víckrát na školu nevzpomněly.“³⁴

Jelikož se Miroslav Dědič toužil vrátit do rodných jižních Čech, podal si žádost na školský úřad. V roce 1950 dostal na výběr ze tří nabídek, vybral si ale nově zřízenou školu. Na otázku školního inspektora, jestli to není ukvapené rozhodnutí, Miroslav Dědič odpověděl: *„Ne. Vím, co říkám. Zkusím to ještě na cikánské škole. Taková zkušenost se hodí.“³⁵*

Toto rozhodnutí odstartovalo další sled událostí k růstu Miroslava Dědiče. Z deníku Miroslava Dědiče: *„Do téhle doby nebyli cikáni lidmi a nezasloužili si, aby se někdo pozastavil nad jejich osudem. Byli to vždycky vyhnanci. Do školy nikdy nechodili, neuměli číst ani psát. A my z nich máme vytvořit rovnoprávné lidi uvědoměle pracující pro dobro celku. Ale jak na to? Kde se člověk má čeho chytit, když to před ním nikdo nedělal? Neexistují žádné předobrazy ani vzory. Budu se muset spoléhat na svoji intuici a pedagogické zkušenosti.“³⁶*

Jedním z mnoha příkladů andragogického vlivu je situace popisovaná v začátcích působení v květušínské škole, při řešení interpersonálních vztahů lidí, kteří měli nějakou spojitost z jeho pedagogickým působením: *„Jsem přesvědčen, že ani primitivní Cikán není tak pitomý, aby si neuvědomil, co se dělá v jeho prospěch. Nepředěláme je, když potáhnete vy s nimi proti škole, ale když vy a my nasadíme společný kurz proti nim – tedy společně pro ně. Že to myslíte dobře, o tom nepochybuji a věřím tomu, ale i vy musíte být přesvědčen o*

³⁴ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, f. MNO 1952, Hlavní soudní správa, k. 473, sign. 28/1, JUDr. škpt. Josef Pohl, Zpráva o mateřské a národní Škole Míru voj. Újezdu Boletice, nedatováno (1952). In: ŠEBOVÁ, Barbora: „Škola Míru“ v Květušíně 1950-1954 (a její pokračování na Dobré Vodě u Prachatic) – kritická reflexe v historickém kontextu 50. let. Diplomová práce. FF UK, Praha 2009, s. 49-50.

³⁵ Dědič, 2006, s. 10

³⁶ Deník Miroslava Dědiče In: KUDRNA, Tomáš. Zatajené dopisy. ČT, 2015.

*naší dobré vůli. Vám patří autorita ve vsi, nám musí patřit autorita ve škole. Jinak se nedohodneme.*³⁷

Jak píše v *Květušinské poemě*, cikánské děti neznají a nerady přijímají jakýkoli systém, řád. Dále popisuje způsoby projevu nelibosti, které pramení z neznalosti míry a absolutní absence sociálního chování (vystrčení holého zadku).³⁸

Dědič si byl vědom velké materiální nouze komunity, která pramenila nejen z minimálních příjmů, ale i z jejího životního stylu. Například – romské děti i v zimě v závějích chodily bosé. Dědič pro ně zajistil obuv, ovšem naprostá většina rodičů dětem boty sebrala a vyměnila je za pálenku. Přestože pokus o materiální pomoc vyšel vniveč (i v případě pokusu o vybavení romských domácností základním nábytkem, který také do druhého dne prodali), Dědič došel k závěru, že cesta k nápravě vede přes další hmotnou motivaci Romů: „*Učím se přistupovat velmi kriticky ke každému činu, a zvláště ke slibům jak dětí, tak především dospělých. Tady jsem se prakticky přesvědčil, jak nepřeberné množství slibů se vejde do jednoho pytle. A nejen slibů, nýbrž i ujištění a přísah zpečetěných zdviženou pravicí a plivnutím na špičky bot. /.../ Pošlou děti do školy, ale jen za něco, v tomto případě za boty.*“³⁹

Nemůžeme opomenout, že vztah Cikána k instituci byl založen především na financích, které mohly příslušné instituce poskytnout. Dalším faktorem, který pozorujeme i ve 21. století je, že vždy se najde někdo, kdo od Cikána výhodně koupí.

Miroslav Dědič se rozhodl uspořádat kurzy pro dospělé. Reagoval tak na myšlenku kpt. Pohla: „*Bude nutné se zamyslet nad úrovní vzdělání dospělých.*“⁴⁰

Cílem bylo pokusit se o likvidaci ngramotnosti komunity. Dědič přitom vycházel z kurzů, které probíhaly v okolních vesnicích a zaznamenávaly úspěch. Naučili se základům čtení a psaní. Dospělí Romové však právě čtení a psaní považovali za dostatečné vzdělání, což se odráželo na přístupech k dětem. Miroslav Dědič k tomu napsal:

*„Dokumentoval mi to Laci, lišák a kůže líná, když přišel onehdy s požadavkem, abych mu napsal vysvědčení, že táta říkal, že už do školy chodit nemusí, neboť se umí podepsat.“*⁴¹

Byl si i vědom, že vynaložené úsilí neodpovídá dosaženým výsledkům.

³⁷ Dědič, 2006, s. 20

³⁸ Dědič, 2006, s. 25

³⁹ Dědič, 2006, s. 28-29

⁴⁰ Dědič, 2006, s. 46

⁴¹ Dědič, 2006, s. 50

„Co škola s obtížemi vybuduje, rodinné prostředí hravě rozvrátí.“⁴²

Když mu bylo oznámeno, že květušínská Škola Míru bude uzavřena z důvodu nízké účasti dětí, reagoval:

„Represí už bylo dost, pořád se usilovalo lámat stereotypy dospělých, které jsou fixní a neměnné, zvláště u nevzdělaného, a navíc negramotného člověka, v tomto případě navíc příslušníka vyděděnců lidské společnosti. Pedagogickou cestou to děláme poprvé a jsme teprve v začátcích. Nedali jsme jim vlastně skutečné šance, nevytvořili jsme podmínky, ale už nad nimi lámeme hůl. Mohly děti poručit rodičům, i když se jim samotným nechtělo? /.../ Zdravým cikánským dítětem opovrhujeme. Ruce má zdravé, mozek v pořádku a jen to, že za sebou vleče věžeňskou kouli rodičovských předsudků a špatné tradice, nám dovoluje pochybovat o jeho lidství. Máme plná ústa řečí o významu a vlivu prostředí, do kterého se dítě rodí, ale když se s jeho dopadem na jedince máme prakticky vyrovnat, jednáme jako nevzdělanci, kteří o sociálních vlivech a pedagogické psychologii v životě nikdy neslyšeli.“⁴³

Miroslav Dědič opodstatnění školy uhájil. Děti se do školy začaly vracet i přes nevěli svých rodičů. To vedlo k zřízení a postupnému rozšiřování ubytovacích kapacit, aby žáci byli motivováni přes základní potřeby (jídlo, čisté prádlo, teplo) se vzdělávat. Zároveň tím odpadl negativní vliv sociokulturního prostředí romské rodiny. Miroslav Dědič ve svém deníku píše:

„Myšlenka internátu vrtala mi stále hlavou /.../. Poněvadž situace ve vsi se zdá zhoršovat, kdy starší Cikáni háží na děti kamením proto, že něco už dovedou, zatímco oni jsou negramotní, bylo nutno pomýšlet na skutečné izolování dětí od ostatního domácího prostředí. Nastává situace, kdy školní děti dávají ve víře přednost mně – tedy škole před bratry a rodiči – tedy domovem. Začalo být přímo palčivým problémem odtrhnout děti zhoubnému prostředí docela. Dali jsme možnost spát ve škole“⁴⁴ „Věřím, že z nich půjdou vychovat i lidé rozumní a pracovití. Bude tomu však předcházet řada bojů s vesnicí i jimi samými.“⁴⁵

Současně je v platnosti zákon č. 265/1949, konkrétně §62 „o zájmech dítěte“. To znamenalo soudní odnětí dětí rodičům, kteří nebyli schopni se postarat o zájem dítěte. O nedostatku

⁴² Dědič, 2006, s. 53

⁴³ Dědič, 2006, s.70

⁴⁴ Deník Miroslava Dědiče, 11.1.1951

⁴⁵ Deník Miroslava Dědiče, 13.1.1951

míst, kam by bylo možné odebrané děti umístit, svědčí dopis zasláný referentem ONV v Českém Krumlově na KNV v Českých Budějovicích:

„Stává se nám také mimo jiné velmi často v praxi, že nutně potřebujeme odejmouti z rodiny cikánské děti, kterých jest v Českém Krumlově velké množství a že právě pro tyto děti nemáme místa k umístění, což jest však k jejich další výchově nezbytně nutné.“⁴⁶

O pedagogickém přístupu Miroslava Dědiče ke vzdělávání a kultivaci romských dětí i iniciativě kpt. JUDr. Pohla věděli v Českém Krumlově (okresní město). Proto součástí dopisu byla i žádost o dotaci na vybavení květušínského internátu.

Když bylo vytvořeno prvních 20 lůžek, nastal problém s tradičním kočovným životem Romů. Miroslav Dědič si poznamenal:

„Zdá se, že přichází doba radikálních řešení, kdy věc nebude jen tak jednoduchá. Poněvadž internát už existuje, uvažuje se o možnosti soudního odnětí dětí. Řešení, nad nímž je třeba se zamyslet a nad nímž většina lidí krouť hlavou. Je to těžké a sám nemám v sobě tento problém dořešen. Že v budoucnu se jedná o věc prospěšnou je jasné. Ale kdo to vysvětlí a uzná v přítomnosti a po celou dobu výchovy dětí? Jedná se vlastně o násilí, byť ze (nečitelné) ušlechtilý cíl.“⁴⁷

Sociální pracovnice ONV Hana Librová se Školou Míru v Květušíně spolupracovala. Na základě soudního rozhodnutí (kvůli špatným rodinným poměrům) bylo přivezeno 5.2.1951 do internátu první odebrané romské dítě. Z deníků i vyplývá, že do květušínského zařízení byly umístěovány i neromské děti, byť jen dočasně.⁴⁸

Posoudíme-li vznik internátní školy z andragogického hlediska, Miroslav Dědič využil jen zkušenosti z předchozího působení ve Skokách. Zúžitkoval znalosti svého fungování v tehdejší státní správě a obratně cílil své požadavky na konkrétní místa. Současně si byl vědom, že „kultivací“ dětí jim umožní v dospělosti se vyhnout situacím, ve kterých se nacházeli rodiče dětí. Ve Skokách totiž sledoval rozdíly v míře vzdělanosti dospělých a dopady, které to přinášelo.

Miroslav Dědič ovšem popisuje ve své knize i vnímání interetnických vztahů. Romský svěřenec „Fery“ při setkání s jinými cikány řekl:

⁴⁶ Dopis zasláný referentem ONV v Českém Krumlově In: SokA Český Krumlov, k.č. 541, i.č. 531

⁴⁷ Deník Miroslava Dědiče, 22.1.1951

⁴⁸ Deníky Miroslava Dědiče, únor a březen 1951

„*To jsou Vluchos, s těmi se naši nemají rádi.*“⁴⁹

Je patrné, že samotné romské etnikum není jednotné, proto nemůžeme výchovu a vzdělávání paušalizovat. Miroslav Dědič si byl vědom, že snaha o vzdělávání Romů nese s sebou hodně v té době „nových“ přístupů a způsobů.

Jedno z často diskutovaných výchovných opatření bylo tzv. zatajování dopisů. Sám Miroslav Dědič se k tomuto několikrát vyjádřil. Jednalo se nedoručování dopisů, ve kterých se nacházely dovětky typu „*vyserte sa na školu, na čo vám je hlavu si lámať, ujdete, budeme vás čakať*“.⁵⁰

Dále uvádí:

„*Nebylo možno je donekonečna zabavovat a adresáty těšit, že jistě otecko či mama napíší, že asi právě nemají čas, jsou na cestách či právě v base, odkud nelze napsat kdykoli, kdy se člověku namane. Dopisy, které nebylo možno doručit, jsem nepálil, ale archivoval. /.../ Ovšem ošidná věta „vyser sa na školu“ komplikovala situaci, protože nebýt toho okřídleného sousloví, byl by už dávno býval doručen.*“⁵¹

Miroslav Dědič to považoval za nemorální, a k tomuto způsobu (nepředávat dopisy) se uchýloval jen v krajní nouzi. Byla to, dle jeho názoru, negativní manipulace. Jak uvedl v rozhovoru s paní Martinou Kastlovou a Jaroslavem Balvínem, „zatajil“ jich pouze malý zlomek. Doslova uvádí:

„*...to by se dalo spočítat na prstech jedné ruky.*“⁵²

Celou situaci můžeme pochopit, zvážíme-li kontext doby. Je zbytečné vystavovat počínání Miroslava Dědiče ve vztahu k dopisům kritice. Ve své době to mělo své opodstatnění. Dopisy se nacházejí v Muzeu Romské Kultury v Brně.

Miroslav Dědič si uvědomoval přednosti romské kultury. Specifické vlohy dané této kultuře rozvíjel. V květušínské Škole Míru vznikl pěvecký a taneční soubor. Barbora Šebová ve své práci uvádí, že se jednalo o „propagandu“. To je ale v rozporu s přístupem Miroslava Dědiče, který se vyjádřil následovně:

„*Pojmu „propaganda“ jsem měl plné zuby ještě z války. Termínu „pedagogická propaganda“ jsem nemohl přijít na chuť, byť jsem uznával, že informace se musí dostat*

⁴⁹ Dědič, 2006, s. 67

⁵⁰ Dědič, 2006, s. 88

⁵¹ Dědič, 2006, s. 88

⁵² KASTLOVÁ, Martina; BALVÍN, Jaroslav. *Filmový dokument Sociální pedagog Miroslav Dědič, 1. díl.*

širokému okruhu lidí. Všechny zvraty v procesu utváření Cikána k obrazu člověka moderního, tedy kultivovaného a aktivního, byly často jen bouří ve sklenici vody. Kdo o nich věděl? /.../ Hradby šumavských hřbetů nás dokonale izolovaly (což mělo i své výhody) od společnosti lidí, takže jsme jako by tvořili svou vlastní kulturu za čínskou zdí.⁵³

Složení repertoáru nebylo jen v dikci Miroslava Dědiče, ale bylo do něj zasahováno z vyšších míst:

„Z besed ovlivňovaných pražským „expertem“ se zrodil pěvecký a taneční soubor s osobitým repertoárem i ideovým zaměřením.“⁵⁴

Dále Miroslav Dědič uvádí tři hlavní cíle.

„Náš cíl byl trojí. Především získávat Cikány pro nové perspektivy jejich dětí, dále přesvědčovat nedůvěřivce, jimž civilizace je přirozeným živlem, že i Cikán je schopen obrodného procesu, a konečně hromadit poznatky, zkušenosti a otevírat okno do světa stádečku našich svěřenců.“⁵⁵

Na základě výše uvedeného je zhora nemožné vyvodit, že by Miroslavu Dědičovi šlo v prvním plánu o propagaci „jeho“ práce. Určujícím momentem je tady jeho přesvědčení o nutnosti pozitivní motivace! Vždyť s tímto souborem Miroslav Dědič navštěvoval převážně města s vyšším výskytem romské populace v České republice. Později začal navštěvovat i města na Slovensku, odkud pocházeli rodiče svěřených dětí. Jeho snaha o změnu veřejného vnímání Romů nebyla vždy přijata kladně.

„Těch několik málo dnů putování mě dokonale vyléčilo z mého idealismu, že většina lidí, která uvidí možnost odstranění bídy hmotné a mravní, bude ochotna se podílet na kultivaci člověka, nebo aspoň svými sympatiemi podpoří naše snažení.“⁵⁶

Snahou bylo i přiblížit výchovně vzdělávací práci školy širší veřejnosti.

V práci Miroslava Dědiče se objevují prvky delegování zodpovědnosti a výchovy. Delegované byly děti, které svou vyzrálostí a vyspělostí dosahovaly úrovně dospělého člověka.

„Začali jsme už opravdově počítat se spoluprací takřka před očima pozitivně se rozvíjejících se chlapců a děvčat. Rostli i fyzicky, mužněli, děvčata rostla do krásy a půvabu. Nebyli to

⁵³ Dědič, 2006, s. 124

⁵⁴ Dědič, 2006, s. 125

⁵⁵ Dědič, 2006, s. 134

⁵⁶ Dědič, 2006, s. 139

*jen starousedlíci, kteří vyrůstali v osobnosti, mnohý nováček vyrostl překvapivě rychle v aktivního spolupracovníka a spolutvůrce hodnot jak materiálních, tak především morálních.*⁵⁷

Dalším výrazným prvkem při výchově romských dětí byla konfrontace se sociokulturním prostředím, ze kterého pocházely. Odlišnosti se projevovaly nejen v tématech hovoru, ale i ve vnímání životního standardu.

*„Postřehl jsem, jak se Fery s Fraňousem zarazili a počáteční nadšení brzy vyprchalo, protože celkový dojem byl otřesný. Prohodili vzájemně pár slov a po pěti minutách si už neměli o čem povídat. Tematika, kterou kluci navodili, je zřejmě nezajímala, byla mimo obzor obyvatel osady, a kluky zase uváděly do rozpaků řeči, kterými oplývala ústa udivených naivních a přízemně jednoduchých cikánských osadníků. Fery s Fraňousem do příbytků jen nahlédli a bylo patrné, že je jejich prostředí nepřitahuje, ba naopak se jim oškliví, protože ve snaze se umýt seběhli dolů k potoku.*⁵⁸

Výsledným efektem exkurze dětí do původního sociokulturního prostředí bylo „pozitivní ovlivňování kolektivu dětí po návratu“.⁵⁹

K přestěhování květušinské Školy Míru na Prachaticko do objektu bývalých lázní na Dobré Vodě došlo o prázdninách v roce 1954. Škola Míru na Dobré Vodě byla pod správou českobudějovického kraje. Do rekonstrukce byly zapojeny i děti:

*„Starší a fyzicky zdatnější se stali na odpůldne pomocníky zedníků, instalatérů, elektrikářů, pokrývačů, malířů, mladší a méně zdatnější uklízeli v kuchyni, na chodbách, ryli záhony na zahradě a jámy pro stromky v novém ovocném sadě, který jsme založili na svahu pod domovem.*⁶⁰

Miroslav Dědič přizpůsoboval své působení s ohledem na věk dětí. U dospívajících dětí, které se stávaly žáky středních odborných škol, udržoval vazbu s internátní školou prostřednictvím tisku „Naše noviny“. Ty vydávala škola na Dobré Vodě a rozesílala dětem, aby měly přehled o všem, co se v domově děje, neodcizovaly se a necítily se osamoceny.⁶¹

Zároveň uplatňoval zcela odlišný výchovný přístup k těmto dětem (žákům odborných škol):

⁵⁷ Dědič, 2006, s. 150

⁵⁸ Dědič, 2006, s. 160

⁵⁹ Dědič, 2006, s. 161

⁶⁰ Dědič, 2006, s. 178

⁶¹ Dědič, 2006, s. 195

„Když Ondra přijel na neděli, rozebírala se situace, možnosti, perspektivy a potíže jako mezi dvěma chlapy, ne mezi učitelem a žákem.“⁶²

Výsledkem působení Miroslava Dědiče bylo i vypěstování kritického přístupu:

„Hovořilo se otevřeně o životě zaostalých cikánských vrstev, postřehy z obou stran měly už stejnou příchut' kritického přístupu i předpokládaných perspektiv dalšího vývoje. Byla to očekávaná chvíle příležitosti, kterou jsem v nitru nosil již delší dobu, od doby, kdy začalo být zřejmé, že tito mladí lidé se vzdálili nebezpečí recidivy, návratu k původnímu způsobu myšlení, a tím i způsobu života.“⁶³

Souvztažnost mezi působením sociálně pedagogickým a sociálně andragogickým nalézáme v proslovu Miroslava Dědiče ke svěřencům:

„Jsem si vědom toho, že jste léta žili s bolavou jizvou v srdci, vědomi si skutečnosti, že jste ztratili, nebo dokonce pod naším vlivem vědomě potlačili citový svazek s vlastními rodiči. /.../ Dnes je konečně příležitost seznámit vás s celou pravdou, protože pominulo nebezpečí, že by jejich vliv převládl nad naším. Nikdy jsme si nepřáli vypěstovat ve vás nepřátelství k rodičům a těžce jsme bojovali s představou, že tomu tak přechodně musí být, aby naše práce měla úspěch. Dorůstáte v muže a ženy a přál bych si, abyste si uvědomili, že vlastní matka je jen jedna a že vlastního otce z hlediska citového pouta nemůže nikdo nahradit. Bylo to jen a jen reálné nebezpečí, že jejich vliv vám pokazí celý budoucí život, které nás vedlo k rozhodnutí neučit vás lásce k nim tak, jak to správně mělo být. Tato zábrana nyní padla. Není, objektivně vzato, vinou vašich rodičů, že vyrostli v tak hrozných životních podmínkách, že si vůbec neuměli představit, jak o vás správně pečovat, aby se vám vedlo lépe než jim. Jejich rozhled jim toto vidění neumožňoval. Proto vám chci nyní skutečně upřímně a srdcem říci, abyste tuto situaci svých rodičů pochopili, měli je rádi zjevně, pakliže jste to skrývali, nebo se je naučili mít rádi, jestliže ve vás cit k nim odumřel. Říkám vám to až dnes proto, že je vaší povinností najít k nim cestu, ale už ze stanoviska lidí, kteří jejich situaci chápou a budou se snažit jim jejich životní úděl ulehčit. Bylo by od vás sobecké, kdybyste se od nich odvraceli proto, a vlastně jen proto, že oni neměli stejnou životní šanci, jakou jste měli vy.“⁶⁴

⁶² Dědič, 2006, s. 196

⁶³ Dědič, 2006, s. 207

⁶⁴ Dědič, 2006, s. 208-209

3.3.1 Shrnutí

Vzdělávání romského etnika v Květušíně s sebou neslo problémy, které byl Miroslav Dědič nucen řešit. Je to období, kdy se snaží nejen zlepšovat vztahy interetnické, tedy vztahy mezi různými kulturami, ale i intraetnické, tedy vztahy v rámci jednoho etnika. V tomto období pozorujeme andragogický vliv pouze z počátku, později v rámci nastavení systému a hodnot začíná převládat výchovně vzdělávací proces u dětí. Dochází k závěru, že sociokulturní prostředí má jednoznačný vliv na pedagogickou práci. Je zapotřebí zvýšit gramotnost rodičů a otevřít tím možnosti vzdělávání dětí. Pokud dochází k negativním vlivům sociokulturního prostředí (vycházející z kulturního vzorce), je nutná separace. Zároveň není zapotřebí potlačovat etnický původ, nýbrž pouze dovybavit toto etnické povědomí o vědomosti a tím dosáhnout „moderního kultivovaného“ člověka.

3.4 Období po Květušíně

Miroslav Dědič své působení v Květušíně ukončil v roce 1962. Další dva roky učil ve lčovické škole. K ukončení jeho pedagogické dráhy dopomohla návštěva ředitele Krajského pedagogického ústavu v Českých Budějovicích Tomáše Holuba. Miroslav Dědič se k tomu vyjádřil:

„Přišel s nabídkou, zda bych byl ochoten nastoupit do ústavu, který vedl, do kabinetu výchovy mimo vyučování, do jehož kompetence spadala metodická péče o výchovné pracovníky v domovech mládeže, v dětských domovech a školních družinách.“⁶⁵

Andragogický vliv Miroslava Dědiče se začal posouvat na vyšší úroveň. Důkazem je postoj školského úřadu:

„Vedení úřadu (školského) rezignovalo pod argumenty, že mé životní zkušenosti by měly být využity v širším měřítku, a tak jsem byl po několika dalších ředitelových návštěvách zviklán, získán a přesvědčen do Krajského pedagogického ústavu v Českých Budějovicích nastoupit.“⁶⁶

Miroslav Dědič nastupuje na Krajský pedagogický ústav 1. září 1964. Jeho práce spočívala v rozšiřování a prohlubování vzdělání pedagogů, kteří pracovali s dětmi a mládeží v oblasti mimoškolní výchovy. Věnoval se především rozvoji dalšího vzdělávání v oblasti tělesné,

⁶⁵ Dědič, 2005, s. 80

⁶⁶ Dědič, 2005, s. 80

výtvarné, hudební, pracovní výchovy vychovatelů. Ti totiž obvykle potřebné pedagogické kvalifikace nedosahovali.

Jeho andragogický vliv byl uplatňován na základě spolupráce s nadřízenými složkami v Praze, Ministerstvem školství, Ústředním ústavem pro další vzdělávání učitelů a pedagogických pracovníků a Výzkumným ústavem pedagogickým.

„Řadu pracovníků v těchto zařízeních jsem osobně znal již z předcházejících let.“⁶⁷

Miroslav Dědič navštěvoval mimoškolní zařízení v celém Jihočeském kraji. Jeho práce spočívala v zjišťování vzdělávacích potřeb pracovníků a předávání nejen vlastních zkušeností, ale i zkušeností z jiných pracovišť. Po uvolnění pozice vedoucího kabinetu pedagogiky a psychologie byla tato pozice přidělena Miroslavu Dědičovi. Začíná tak největší období andragogického působení Miroslava Dědiče v jeho životě.

„Při hospitacích jsem získával informace a přehled o situaci, v rozhovorech na závěr prodiskutoval získané poznatky a pro sebe činil závěry, co zařadit do přípravy na setkání pracovníků v rámci okresů nebo kraje. Na Pedagogickou fakultu tehdy z Krajského pedagogického ústavu přestupoval spolupracovník PhDr. František Pačcha, který vedl kabinet pedagogiky a psychologie a na jeho místo jsem byl přerázen já. Tím se moje působnost obsahem pracovní činnosti rozšířila na všechny základní a střední školy v Jihočeském kraji s úkolem rozšiřovat obsah vzdělávání učitelů v oboru pedagogiky, psychologie a didaktiky.“⁶⁸

Později se Miroslav Dědič stává vedoucím nově založeného kabinetu pro výchovu a vzdělávání cikánských dětí, který vznikl pod záštitou ministerstva školství a Ústředního ústavu pro vzdělávání pedagogických pracovníků. Působnost měl kabinet na celém území republiky. Tehdy začíná Dědič spolupracovat s Dr. Milenou Hübschmannovou, organizují spolu kurzy cikánštiny pro učitele. Dr. Hübschmannová učila jazyk, Miroslav Dědič se věnoval metodice práce s romskými dětmi. Tyto okolnosti jej v podstatě donutily k publikační činnosti, kterou začal popisovat téměř čistou tabulí oboru.

„Tento kabinet měl působnost pro celou Českou republiku. Tím se rozšířilo teritorium, v němž jsem měl povinnost získávat učitele pro práci s cikánskými žáky a rozšiřovat jejich vzdělávání o tuto problematiku. V rámci této působnosti jsem v následujících letech přednášel postupně romskou problematiku téměř ve všech okresech republiky. Zpočátku

⁶⁷ Dědič, 2005, s. 81

⁶⁸ Dědič, 2005, s. 81

jsem příslušné kurzy, semináře a školení inicioval a posléze, když se práce zaběhla, jsem byl na akce zván Okresními pedagogickými středisky.“⁶⁹

Publikační činnost Miroslava Dědiče považujeme nejen za andragogický vliv, ale přímo i za andragogické působení (**Monografie:** *K úrovni hygienických a kulturních návyků cikánských dětí: K úrovni cikánských dětí v I. ročníku, Uvádění začínajících pedagogických pracovníků do praxe (Metodický list pro ředitele škol, uvádějící učitele a vychovatele), Výchova a vzdělávání cikánských dětí a mládeže; Příspěvky v periodikách:* *Čím se získává autorita* (Učitelství noviny, 1974), *Cesta zarubaná* (Učitelství noviny, 1974), *Cikánské děti v mateřských školách, Cikánské děti a mládež ve výchovně vzdělávacím procesu, Cikánské děti ve školních družinách, Ve třídách máme také problémové děti*).

Miroslav Dědič si doplnil vzdělání a 24. dubna 1984 získal doktorát filozofie. 30. srpna 1986 končí aktivní práci v trvalém zaměstnání a odchází do starobního důchodu.

PhDr. Miroslav Dědič se ovšem i nadále věnoval andragogickému působení. Odvozujeme tak nejen z publikační činnosti (**Monografie:** *Omluvte mě, pane profesore, Než roztály ledy, Kantor z Mářina dvora, Ohlédnutí, Květušínská poema; Příspěvky v periodikách:* *Spravedlnost a láska ve výchově; Příspěvky ve sbornících:* *Životopisný medailon učitele Františka Bandyho, Památce Olgy Bandyové, Z historie školy v Květušíně, Zamyšlení nad etikou multikulturní výchovy, Metody práce v období začátků vzdělávání romských dětí, Ke spolupráci školy s rodinou, Životopisné ohlédnutí, Problémy s adaptací na školní prostředí, Cesty ke sblížení, humanizaci a toleranci mezi etniky – životní zkušenost*), ale i z dopadů jeho přednášek a seminářů.

„Nedlouho potom přišla Pedagogická fakulta a Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích s návrhem, abych přednáškami a semináři informoval učitele základních škol a zdravotní a sociální pracovníky o problematice jinonárodních skupin na území naší republiky se specifickým zaměřením na problematiku romské skupiny. Požadavek rozšiřujícího vzdělání příslušných pracovníků je v současnosti uplatňován již na všech vysokých školách, které připravují pro příslušné obory.“⁷⁰

Dále v rámci spolupráce s oddělením národnostních skupin Magistrátu hlavního města Prahy absolvoval mnoho setkání, a na některých přispěl svými vlastními zkušenostmi, konkrétně

⁶⁹ Dědič, 2005, s. 81

⁷⁰ Dědič, 2005, s. 86

se jednalo o setkání pořádané Hnutím R v Květušíně, v Brně, Rudňanech, v Českých Budějovicích, v Liberci, v Přerově a v Levoči.⁷¹

Miroslav Dědič k Hnutí R:

„V oblasti učitelských aktivit jsem byl příjemně překvapen, když se ke mně dostala informace o činnosti Hnutí R. Uvědomil jsem si, že vývoj pokračuje, že už se za normálních okolností nedá zastavit. Přicházejí noví pracovníci, organizátoři a uskutečňovatelé. Udivovala mne aktivita v širokém měřítku, kterou vyvíjel a vyvíjí pracovník pražského Magistrátu PhDr. Jaroslav Balvín, CSc. Výsledky jeho práce po stránce organizační, publicistické a umělecké v oblasti fotografie jsou vidět na rostoucím počtu spolupracovníků a aktivistů jak v rámci romského, tak českého společenství.“⁷²

3.4.1 Shrnutí

Od roku 1964 dochází k nejsilnějšímu andragogickému vlivu, který se opírá o zkušenosti získané během pedagogické činnosti. Miroslav Dědič se dostává do pozice školitele, andragoga. Začíná psát svou první monografii. Vědeckou publikací a cíleným edukačním procesem se povyšuje jeho andragogický vliv na andragogické působení. V tomto období je výchovně vzdělávací práce s dětmi jen oporou a cestou k získávání zkušeností. Jeho andragogické působení je cíleně směřováno k profesím, které přicházejí do přímé interakce s etnickými skupinami. Sám se začíná angažovat v neziskové organizaci Hnutí R.

⁷¹ Hnutí R: Hnutí spolupracujících škol R, z.s., který vznikl 5.9.1995 (spisová značka: L 2142/KSUL Krajský soud v Ústí nad Labem, sídlo: Energetiků 307, 471 27 Stráž pod Ralskem, Identifikační číslo: 44556926, právní forma: spolek)

⁷² Dědič, 2005, s. 86

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Při zpracovávání této bakalářské práce byl volen kvalitativní přístup. Ten nám pomáhá získat detailní a komplexní informace o zkoumaném jevu. Kvalitativní přístup nám tedy ukáže nejen sociální situace, ale i důvody, které k určitému jednání vedou.

4.1 Vymezení výzkumných cílů

Cílem výzkumu je zjistit mezigenerační andragogický vliv Miroslava Dědiče. Zaměříme se na to, v jakých oblastech se tento vliv projevoval. S ohledem na zvolený design (kapitola 4.2) je důležité se zaměřit na zkoumání procesu, přičemž cílem výzkumu je pak ucelená teorie.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaký je mezigenerační andragogický vliv Miroslava Dědiče?

Dílní výzkumné otázky:

V čem spočívala motivace andragogického působení Miroslava Dědiče?

Jaký vliv měla víra v andragogickém působení Miroslava Dědiče?

Ve kterých oblastech dochází k přímému andragogickému vlivu Miroslava Dědiče?

Ve kterých oblastech dochází k nepřímému andragogickému vlivu Miroslava Dědiče?

Jaký časový interval je zapotřebí k upevnění a projevení andragogického vlivu Miroslava Dědiče?

4.2 Metoda výzkumu a sběr dat

Pro zpracování tématu bakalářské práce jsme volili design zakotvené teorie. Jak uvádí Švaříček a Šed'ová, pro tento typ výzkumu se jeví jako nejvhodnější specifická konstruktivistická verze.⁷³ Ta vychází ze skutečnosti, „že je možné s daty zacházet nikoli jako s odrazem objektivní vnější reality, nýbrž jako s konstruovaným věděním, které je vázáno na různé konkrétní nositele a jejich perspektivu.“⁷⁴

Výzkum vychází ze základních principů zakotvené teorie tak, jak je uvádí Švaříček a Šed'ová:

⁷³ Charmaz, 2006 In: Švaříček, Šed'ová, 2014, s. 85

⁷⁴ Charmaz, 2003 In: Švaříček, Šed'ová, 2014, s. 86

1. Cílem není popsat singulární jevy, nýbrž generovat novou teorii.
2. Cílem není popsat „hustý“ popis, ale konceptuální schéma postihující vztahy mezi proměnnými.
3. Teorie se soustředí na sociální procesy, které formují lidskou interakci jako dynamický popis dění.
4. Práce s odbornou literaturou nepodléhá zažitým vědeckým pravidlům.
5. Použití systematických procedur, jež jsou používány jako nástroj k analytické práci s daty.
6. Princip konstantní komparace za účelem odhalit společnou bázi jednotlivých skupin jevů a naopak ukázat, co je odlišuje od jiných skupin.

Sběr dat jsme provedli formou polostrukturovaného rozhovoru. Kladli jsme otevřené otázky, které umožnily dotazovaným subjektům sdělit své pocity, hodnoty nebo názory. Odpovědi byly zaznamenávány písemně a podrobeny analýze a vyhodnocení.

4.3 Výzkumný vzorek

Původním subjektem výzkumu měl být pan PhDr. Miroslav Dědič. Jelikož došlo k jeho úmrtí, byl přehodnocen design výzkumu i metoda.

Rozhovory byly vedeny se třemi subjekty, které byly cíleně vybrány. Představují tři generace rodiny Miroslava Dědiče.

Vzhledem k situaci, která během výzkumu nastala, si výzkumné subjekty nepřály zveřejnit obsah rozhovoru, jakož i uvedení svého jména. S akceptací proto uvedeme subjekty pod názvy **G1**, **G2** a **G3**.

G1 – žena

Přímá účastnice Květušínského experimentu. Přímá vazba na Miroslava Dědiče. Poznamenána úmrtím Miroslava Dědiče.

G2 – žena

Přímá vazba na Miroslava Dědiče. Vysokoškolsky vzdělaná, kultivovaný projev, klidné vystupování, empatická.

G3 – muž

Přímá vazba na G2 a Miroslava Dědiče. Vysokoškolsky vzdělaný, kultivovaný projev, klidné vystupování, sklony k preciznosti, introvert.

4.4 Zpracování dat

Rozhovory s účastníky jsme nahrávali na záznamové zařízení. Dále jsme je přepsali metodou doslovné transkripce.

Pro zpracování a získání dat jsme uplatnili metodu otevřeného kódování. Jedná se o základní analytickou techniku, která je základem zakotvené teorie.

Jak uvádí Šed'ová⁷⁵, je kódování základní analytickou technikou a jádrem zakotvené teorie.

Kódování provádíme tak, že nejprve si vymežíme indikátory. Tím rozumíme datové úryvky. Z těchto úryvků vytvoříme kódy, tzv. koncepty, které posléze kategorizujeme. Jednotlivé kategorie uvedeme do vzájemných vztahů. Tyto vztahy zakreslíme do schématu. Výslednou teorii vyložíme slovně.

⁷⁵ Švaříček, Šed'ová, 2014

5 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO PROCESU

Předmětem výzkumu jsou respondenti s přímou vazbou na PhDr. Miroslava Dědiče. Respondenti byli celý svůj život pod jeho přímým vlivem.

Výzkum byl koncipován s účelem zmapování andragogického vlivu. Motivací výzkumu byl fakt, že PhDr. Miroslav Dědič je spojován především s působením v oblasti sociální pedagogiky. Shromažďováním dat pro teoretickou část jsme ovšem odkrývali více pole andragogické než sociálně pedagogické. To nás motivovalo k vytvoření výzkumu v oblasti andragogické. Taktéž nás k tomu vedlo zjištění, kterým je absolutní absence vnímání Miroslava Dědiče jako sociálního andragoga. Musíme však podotknout, že Miroslav Dědič zasvětil větší část své praxe sociálně andragogické činnosti než samotnému sociálně pedagogickému působení.

5.1 Charakteristika místa výzkumu

Výzkum proběhl prostřednictvím platformy Skype, tudíž on-line přes webkameru. Tento způsob rozhovoru byl navržen respondenty s ohledem na věk a zdravotní riziko, které osobní účast při rozhovoru přináší. Technickou podporu zajišťoval jeden z respondentů, neboť panovala obava z přenosu nemoci SARS-CoV-2 / COVID-19, a tím by mohlo dojít k ohrožení rizikové skupiny členů rodiny.

5.2 Procedura sběru dat a zpracování

S ohledem na pandemickou situaci v České republice probíhal sběr dat rozhovorem v on-line prostředí. Jednalo se o tři rozhovory se třemi respondenty. Vždy tomu předcházela telefonický rozhovor, ve kterém jsem se představil a požádal o rozhovor. Respondenty jsem seznámil s účelem, předpokládanou délkou rozhovoru a oblastí, které se rozhovor bude týkat. Respondenti s rozhovorem souhlasili. Následovalo upřesnění data uskutečnění rozhovoru.

První rozhovor se uskutečnil 8. února 2021. Jednalo se o první vizuální kontakt. Nejprve jsem se představil, zopakoval důvod rozhovoru a požádal o souhlas s nahráváním rozhovoru pro účely dalšího zpracování. Polostrukturovaný rozhovor byl koncipován přímo pro respondenta G1. Otázky byly směřovány k období Květušinského experimentu a k situaci kolem vzdělávání romských dětí v Květušíně. G1 vyžadovala oporu G2. Kladení dalších dotazů nad rámec polostrukturovaného rozhovoru nebylo možné s ohledem na zdravotní stav G1. Po zodpovězení poslední otázky jsem poděkoval za ochotu, čas a vstřícnost.

Druhý rozhovor se uskutečnil 8. března 2021. Jelikož tato osoba G2 zajišťovala technické řešení již při rozhovoru s G1, nebylo zapotřebí více seznamovat G2 s účelem rozhovoru. Seznámena byla s oblastí, které se rozhovor měl týkat, a samozřejmě byla žádost o souhlas s nahráváním na záznamové zařízení pro účel dalšího zpracování. Polostrukturovaný rozhovor byl sestaven přímo na mapování vlivu Miroslava Dědiče ve výchovně vzdělávacím procesu u G2. Rozsáhlost odpovědí byla dostačující a odpovídala hypotézám při přípravě polostrukturovaného rozhovoru. Doplňujících otázek nebylo zapotřebí. Rozhovor byl zakončen poděkováním za spolupráci, ochotu, čas a technickou podporu.

Třetí rozhovor se uskutečnil 22. března 2021 na platformě Skype. Představil jsem se, seznámil G3 s účelem a obsahem rozhovoru. Taktéž jsem požádal o souhlas s nahráváním rozhovoru na záznamové zařízení pro účel dalšího zpracování. Polostrukturovaný rozhovor byl účelně identický jako u G2. Jelikož G3 disponoval precizností ve vyjadřování a jazykovou obratností, nebylo zapotřebí klást otázky nad rámec otázek připravených. Taktéž se projevila v odpovědích citová vazba. Rozloučili jsme se poděkováním za spolupráci, ochotu a čas.

Po doslovné transkripci (převedení záznamu do textu) jsem použil metodu kódování. Celý text byl několikrát přečten a pečlivě analyzován. Byly vytvořené kódy (koncepty) a následně tyto kódy přiřazeny ke kategoriím (proměnným).

Abychom dosáhli přehlednosti, sestrojili jsme přehlednou tabulku kódů. Dále jsme každému respondentovi přiřadili barvu. Výchozím bodem byly kódy G1, barva žlutá. Shodné nebo obsahově shodné kódy vyskytující se u G2 a G3 jsme zaznačili stejnou barvou jako u G1. U G2 jsme použili barvu zelenou a provedli shodnou komparaci kódů u G1 a G3. Stejný princip následoval u G3 pod barvou červenou.

Výsledkem je přehled míry předaných atributů (kódů), a to od G1 až po G3. Tento přehled znázorníme ve schématu, které je klíčem k vytvoření konzistentní teorie a nalezení centrální kategorie, k níž jsou potom vztaženy všechny ostatní.

5.3 Interpretace a analýza dat

Na základě polostrukturovaného rozhovoru bylo možné vytvořit kódy a kategorie. Tyto kategorie popíšeme a ukážeme si vztahy mezi jednotlivými kategoriemi a generacemi. Kategorie jsou následující:

1. Sociální nestabilita

2. Sociální stabilita
3. Samostatnost
4. Víra
5. Motivace
6. Filantropie

Kategorie č.1: **Sociální nestabilita**

Subkategorie: sociální podmínky, biologické potřeby, sociokulturní prostředí, kulturní vzorec, nevychova, nezájem

Sociální podmínky Romů v období působení Miroslava Dědiče v období Květušina nebyly dobré. Mnohdy žili bez stálých domovů a v nuzných podmínkách. Řešení jejich sociální situace nebyla v zájmu společnosti (v letech 1950-1960).

Nevyhovující sociální podmínky měly vliv na uspokojování jejich biologických potřeb. Hlad nebyl ničím neobvyklým. Nad potřebou vzdělávání dominovala potřeba shánět jídlo či měnit statky za peníze, za které se pořizoval alkohol.

Nuzné bydlení, nedostatek jídla a pití alkoholu má vliv na utváření sociokulturního prostředí. Můžeme říci, že sociokulturní prostředí je výsledným obrazem kulturního vzorce. V takovém sociokulturním prostředí, které je chudé a bez dostatečných vnitřních podnětů, se projevuje absence výchovy a nezájem o ni.

Kategorie č. 2: **Sociální stabilita**

Subkategorie: *uvědomění si výhod, uspokojování biologických potřeb, přijímání změn*

Miroslav Dědič dokázal rychle rozpoznat přímý vztah mezi výchovně vzdělávací činností a sociální stabilitou. Vyhodnotil sociální nestabilitu jako příčinu neúspěchu ve výchovně vzdělávací práci. Přes uspokojování základních biologických potřeb, vytvoření vhodného sociokulturního podnětného prostředí se mu podařilo získat zájem o vzdělávání a implementaci naučeného do osobního života vzdělaných jedinců. Pokud má jedinec stabilní sociální prostředí, vede to k jeho samostatnosti.

Kategorie č. 3: **Samostatnost**

Subkategorie: *delegování zodpovědnosti, preference zázemí, získání důvěry*

Problém samostatnosti, tudíž samostatného způsobu života bez vnějších stimulů, řešil Miroslav Dědič výukou pracovních návyků a přijetím vlastní zodpovědnosti. V případě romské komunity delegoval zodpovědnost na své svěřence, kteří si vybudovali nejen pracovní návyky, ale byli i ochotni nést přímé důsledky, pokud nesplnili požadované. Takové přijetí zodpovědnosti by ovšem nevzniklo, kdyby se svěřenci nepodíleli na vytváření vlastního zázemí. To se nezakládalo pouze na samotném vytvoření tohoto zázemí, ale i na udržování vnitřního života. Utvářeli tak společně s Miroslavem Dědičem prostředí vhodné k seberozvoji, ať už na úrovni společenské nebo kulturní. Tato součinnost svěřenců a pana Dědiče byla založena na důvěře. Samostatný jedinec se stabilním sociálním zázemím je tudíž schopen lépe realizovat seberozvoj.

Kategorie č. 4: **Víra**

Subkategorie: *vzor, přesvědčení, svoboda v rozhodování, podpora, křesťanství, zodpovědnost, respekt*

Víra jako morální kodex hrála v přístupu Miroslava Dědiče důležitou roli, velmi pravděpodobně klíčovou. Nelze stavět morální zásady na pouhé domněnce správnosti. Je důležité, aby člověk byl vnitřně ztotožněn s vnitřní morálkou. Pro Miroslava Dědiče tímto kodexem bylo křesťanství zprostředkované myšlením a ideály českobratrskými. Základním vzorem pro řešení životních situací se stávala zkušenost. Přistupoval k druhým v duchu českobratrské víry, přičemž vždy respektoval vlastní rozhodnutí jedince. Miroslav Dědič vnímal tři úrovně víry. Tyto úrovně by se daly označit jako: víra v sebe sama, víra v myšlenku a víra v Boha. Tento přístup k víře je patrný u všech generací Dědičovy rodiny, projektovaly se v andragogickém vlivu na všechny její genealogické linie.

Kategorie č. 5: **Motivace**

Subkategorie: *vzor, zájem, lidskost, pokora, zásadovost, pracovitost, empatie, rodina, výchova, sociální pedagogika*

Motivace je důležitým prvkem objevujícím se ve výchovně vzdělávací práci Miroslava Dědiče. Základním prvkem motivace je vzor. Tento vzor má ukázat nejen způsob řešení životních situací, ale i představovat pomyslný ideál, se kterým by se člověk měl ztotožnit. Na takovém vzoru lze vidět základní lidské ctnosti. Ty pomohou jedinci vytvořit dostatečně stabilní sociální prostředí (rodinu). Základním stavebním kamenem rodiny je empatie. Ta pomáhá udržet sociokulturní prostředí v harmonii. Harmonické sociální prostředí a vzor jsou hnací silou pro osobnostní rozvoj, přičemž jedinec nemá potřebu měnit kulturní vzorec, ale

jen obohatit jej. Velkou roli přikládá prvkům sociální pedagogiky. Pomocí sociální pedagogiky pomáhá hledat vzor, zásady a uvádí tím do chodu motivační proces.

Kategorie č. 6: **Filantropie**

Subkategorie: *humanismus, obětavost, názornost, moudrost, pedagogická úcta, pedagogická osobnost – vzor.*

Filantropie je v případě Miroslava Dědiče výsledkem kultivace osobnosti. Kultivace osobnosti probíhá v pěti oblastech (kategoriích). Jedná se o dlouhodobý proces, který se projevuje až ob generaci. Pedagogický vzor v dětství a humanistický přístup při výchovně vzdělávacím procesu hraje důležitou roli při utváření životní filozofie. Tento vzor se přejímá a projektuje se s dalšími atributy jako přidaná hodnota do generace další. Výsledkem je samostatný jedinec žijící v harmonickém stabilním prostředí. Takový člověk je pak motivován k dalšímu rozvoji a rozvoji generace následně. To vše v rámci víry na všech úrovních. Vzniká tak zformovaný obětavý člověk – filantrop.

5.4 Mezigenerační přenos vlivu

Pro zmapování mezigeneračního vlivu je třeba komparovat výsledky sběru dat všech tří generací. Výsledkem je přímé působení Miroslava Dědiče napříč generacemi. Současně jsme zjistili, že andragogický vliv se projevil i nepřímo.

Přímý andragogický vliv

Výzkum ukázal přímý andragogický vliv u každé generace. U první generace byla výchozím bodem pro andragogické působení sociální nestabilita. Přímým andragogickým působením dokázal Miroslav Dědič změnit výchozí stav na stav sociální stability, který dále rozvíjel. Docílil tak samostatnosti. Ta se stala motivačním prvkem k dalšímu rozvoji jedince.

V rovině druhé generace je již výchozím bodem sociální stabilita. Ta vytváří prostor pro andragogické působení v oblasti víry. Druhá generace nevnímá víru (myšleno tři úrovně víry) jen jako morální kodex, nýbrž jako životní filozofii. Tato životní filozofie je přijímána jako výzva a motivace k naplnění života.

Miroslav Dědič dokázal přímo působit i ve třetí generaci. Tato generace vychází z životní filozofie a oproti předchozí generaci nehledá filozofii ve víře, ale víru ve filozofii. Tento zdánlivý detail hraje velkou roli ve vnitřním nastavení. Toto vnitřní nastavení vede k ukotvení základních morálních hodnot. Spojíme-li morální hodnoty vycházející z víry a

životní filozofii, získáme obraz filantropa. Samozřejmě pouze pokud dojde i k nepřímému andragogickému vlivu.

Nepřímý andragogický vliv

Nepřímý andragogický vliv se projevuje v přenositelnosti přímého andragogického vlivu mezigeneračně. Konkrétně to znamená, že výsledky a důsledky přímého andragogického vlivu jsou obohaceny zkušenostmi konkrétní generace. Dále jsou i se zkušenostmi předávány generaci další jako výchozí bod. Takový bod umožňuje konkrétní generaci stavět na pevných základech a rozvíjet dále.

Ve výzkumu se prokázal přenos mezigeneračně konkrétních atributů: sociální stabilita, samostatnost, víra a motivace. Tento nepřímý mezigenerační přenos je důsledek přímého andragogického vlivu Miroslava Dědiče.

Schéma nepřímého andragogického vlivu Miroslava Dědiče:

Obrázek 2 Schéma nepřímého andragogického vlivu M. Dědiče

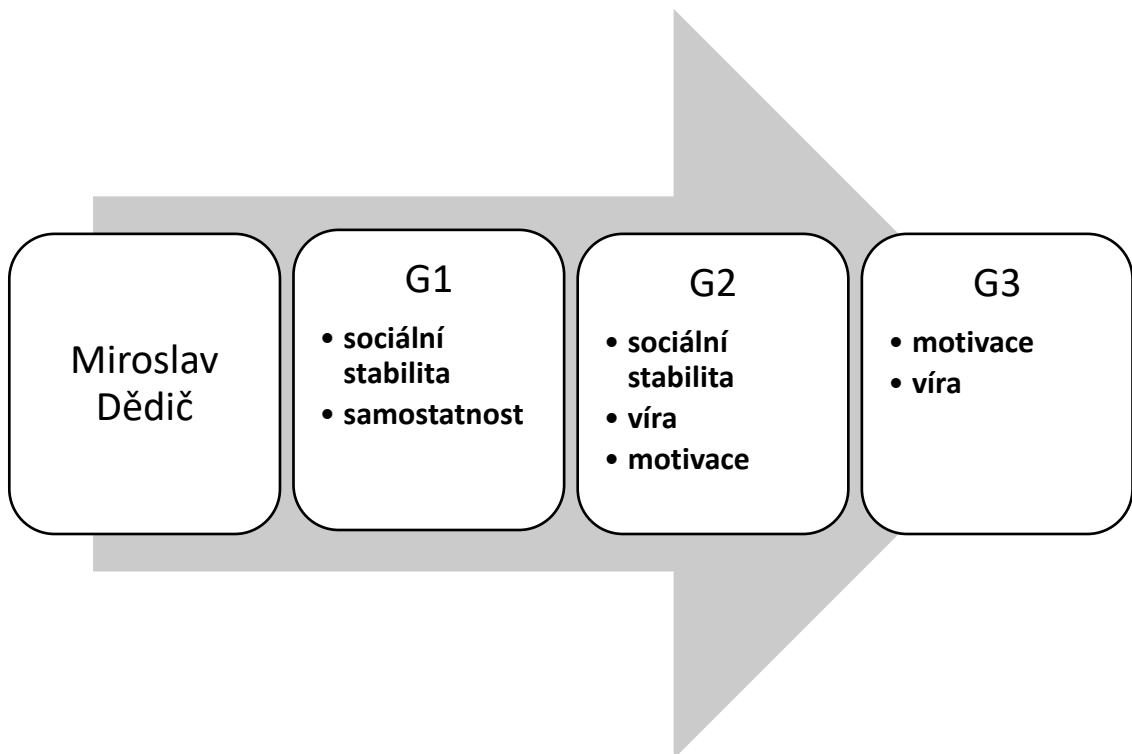
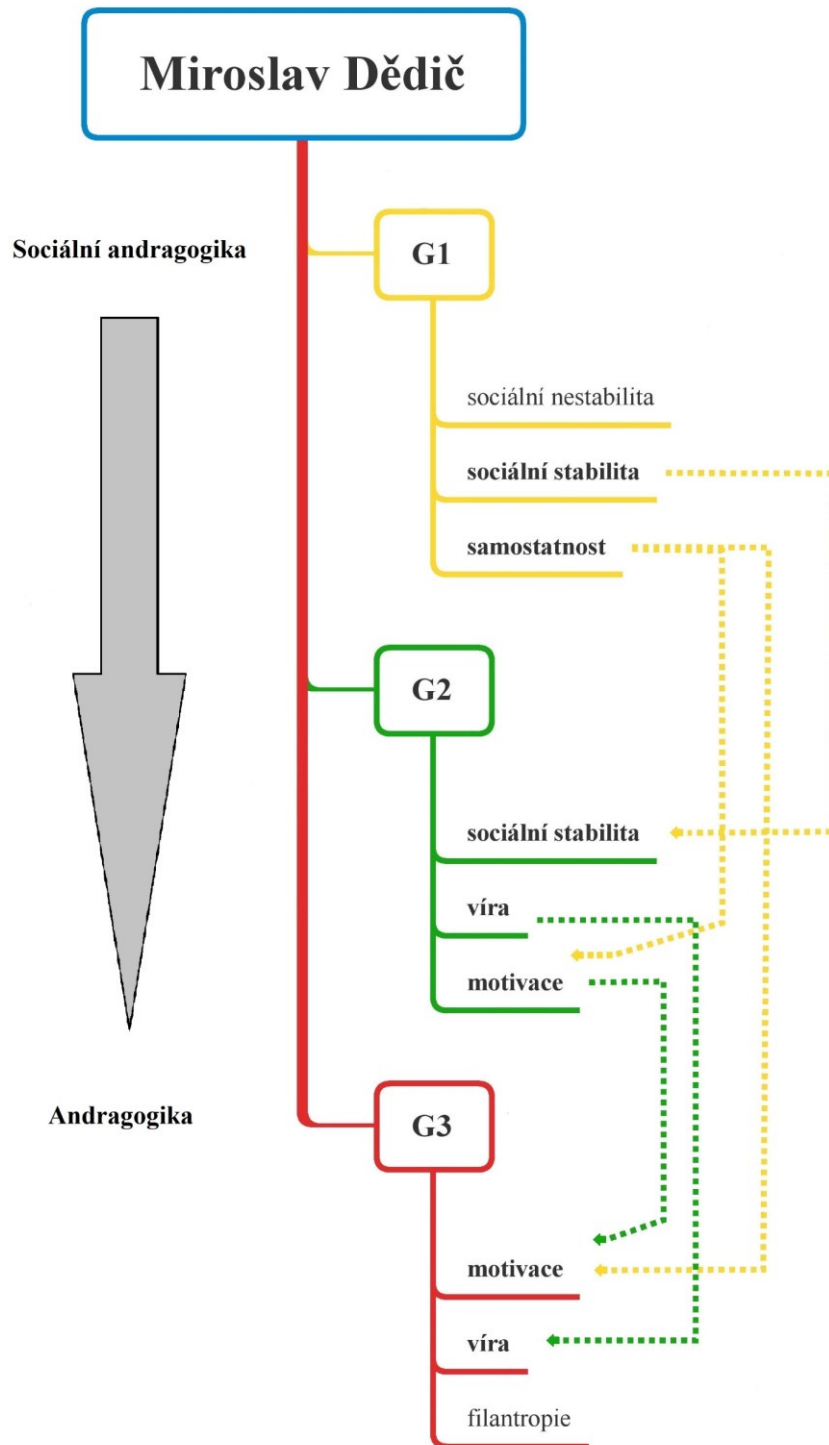

Schéma vztahu přímého a nepřímého andragogického vlivu Miroslava Dědiče:

Obrázek 3 Schéma vztahu přímého a nepřímého andragogického vlivu M. Dědiče

Zdroj: Jan Nábělek

Projevení a upevnění andragogického vlivu Miroslava Dědiče v čase

Andragogický vliv Miroslava Dědiče můžeme rozložit v čase. To znamená, že spojíme-li přímý a nepřímý andragogický vliv, bod, ve kterém se nám setkají tyto dva vlivy, můžeme nazvat přímo bodem andragogického působení.

Na výše vyobrazeném schématu je zřejmé, že tímto bodem andragogického působení je třetí generace. Třetí generace z výsledků výzkumu vychází jako odraz osobnosti Miroslava Dědiče. Tato osobnost je obohacena o zkušenosti generace předchozí.

Tento model je přenositelný na všechny etapy Miroslava Dědiče. Zejména při prostudování monografie Kantor z Mářina dvora a Květušínská poema lze tento model v těchto dílech spatřit. Bez pochyb, budeme-li mít na mysli první a druhou generaci. U třetí generace nastává problém, jelikož dochází obvykle k diskurzu. Tento diskurz způsobují finance, a to ať už v podobě sociálních dávek, přídatků na děti či dávek v hmotné nouzi. Dalším faktorem se stává výše příjmů a možnosti v dané lokalitě.

6 SHRUTÍ VÝZKUMNÉ ČÁSTI

Pro výzkumnou část jsme si vytyčili základní cíl – zjistit, jaký je mezigenerační andragogický vliv Miroslava Dědiče. Dále jsme si vymezili dílčí výzkumné otázky: V čem spočívala motivace andragogického působení Miroslava Dědiče? Jaký vliv měla víra v andragogickém působení Miroslava Dědiče? Ve kterých oblastech dochází k přímému andragogickému vlivu Miroslava Dědiče? Ve kterých oblastech dochází k nepřímému andragogickému vlivu Miroslava Dědiče? Jaký časový interval je zapotřebí k upevnění a projevení andragogického vlivu Miroslava Dědiče?

Abychom dokázali nalézt odpovědi na všechny výzkumné otázky, volili jsme metodu rozhovoru, a to se třemi generacemi jeho rodiny. Zvolili jsme polostrukturovaný rozhovor. Rozhovory jsme nahráli na záznamové zařízení a učinili přesnou transkripci. Dále jsme transkripci připravili ke kódování. Když se rozhovory převedly do kódů, provedli jsme komparaci těchto kódů, abychom zjistili, které kódy jsou shodné pro všechny generace. Tím se podařilo vytvořit následné kategorie: sociální nestabilita, sociální stabilita, samostatnost, víra, motivace a filantropie.

Sociální nestabilita činila překážku ve výchovně vzdělávací práci Miroslava Dědiče ve všech etapách jeho života. Sociální nestabilita, která byla odrazem kulturního vzorce příslušného etnika, vedla k nedostatečnému vytvoření sociokulturního prostředí, tudíž prostředí vhodného k výchově a vzdělávání dětí. Miroslav Dědič se prokazatelně angažoval na vytvoření stabilního prostředí, aby mohl vykonávat pedagogickou činnost. Byl si vědom, že čím více stabilní je sociální prostředí, tím úspěšnější je výchovně vzdělávací proces. Uspokojováním základních biologických potřeb a implementací naučeného do osobního života dosahoval sociální stability. Přijmutí změn v osobním životě ovlivňovaných jedinců vede k samostatnosti. Z výzkumu vyšlo najevo, že samostatnost je základním prvkem vedoucí k seberozvoji a seberealizaci. Miroslav Dědič definoval a řešil hlavní příčiny sociálních jevů vybočujících ze standardů v té době obvyklých. Dále jsme výzkumem prokázali vliv víry, a to ve třech úrovních. Víra tvořila základní hodnotový žebříček pro všechny generace. Opírala se o ideály církve českobratrské. Umožňovala jedinci svobodu v rozhodování, ale s respektem k vnitřnímu morálnímu nastavení. Výzkum poukázal i na jev vzájemné provázanosti víry a motivace. Zajímavé bylo zjištění odlišnosti v korelaci víry a motivace v druhé a třetí generaci. Druhá generace vnímá víru jako základní vzor, přičemž motivací je vlastní píle, základní principy morálky a snaha dosáhnout ideálu. U třetí generace je tomu naopak. Motivací je vzor, ideál. Ve vzoru hledají víru a tím vytváří vlastní životní

filozofii. Výzkum v tomto případě prokázal, že pokud se spojí přímý andragogický vliv a nepřímý andragogický vliv, vzniká nám člověk, kterého lze považovat za filantropa.

Vytvořili jsme dvě schémata. První schéma znázorňovalo nepřímý andragogický vliv. Zobrazil směr andragogického vlivu napříč generacemi. V první generaci byl kladen důraz na stabilizaci a samostatnost, což se přeneslo do následující generace. V druhé generaci došlo k transformaci samostatnosti na motivaci, která se přenesla do třetí generace spolu s přístupem k víře. Druhé schéma zobrazuje komplexní vliv Miroslava Dědiče. Ukazuje přímý andragogický vliv i nepřímý vliv mezi generacemi. Dále ukazuje přímou spojitost mezi generacemi a oblastmi ovlivněnými Miroslavem Dědičem. Znázornili jsme směr jeho vlivu. Ze zjištěných dat lze podle definice sociální andragogiky určit, u které generace působil na poli sociální andragogiky a kde již jen jako andragog.

Při realizaci výzkumu mi bylo umožněno nahlédnout do soukromí rodiny Dědičů. Tato sonda mi pomohla lépe chápat kontext zkoumaných souvislostí. Za nezpochybnitelnou skutečnost považuji fakt, že se Miroslav Dědič odráží v generacích, které svou existencí, životní filozofií a životním postojem ovlivnil. U všech dotazovaných se projevil v různých situacích shodné povahové rysy. Za dominující lze označit skromnost, pokoru či úctu k životu, aniž by došlo k ohrožení jejich jedinečnosti.

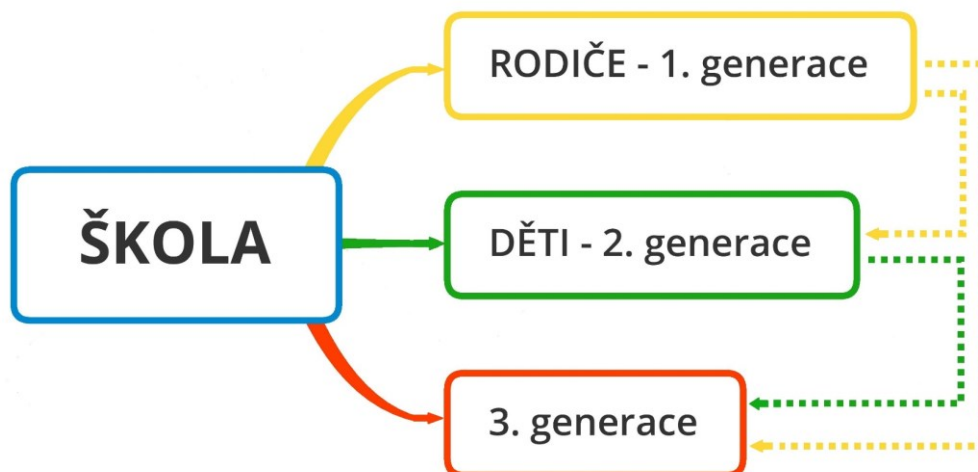
7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

PhDr. Miroslav Dědič si psal deníky celý život. Je nepochybné, že se v nich nalézají daleko více andragogických momentů, než jsme ukázali v této bakalářské práci. Zcela určitě by bylo přínosem důkladné prostudování všech deníků Miroslava Dědiče. Nepochybně by se z nich dala vytvořit metodika vzdělávání v oblastech sociální pedagogiky i sociální andragogiky.

Vytvoření metodiky podle PhDr. Miroslava Dědiče může do budoucna řešit otázku úspěšné integrace rodin do společnosti. Propojením přímého a nepřímého andragogicko-pedagogického působení by vznikl kompletní model pomoci sociálně znevýhodněným skupinám ve všech úrovních. Konkrétně to znamená souběžná sociální práce v triádě děti, rodiče a škola.

Škola zde zastává roli elementu přímo působícího na všechny generace a vytváří podmínky k mezigeneračnímu vlivu.

Obrázek 4 Schéma působení školy na rodiče a děti

Zdroj: Jan Nábělek

ZÁVĚR

V této práci jsme se zabývali andragogickým vlivem PhDr. Miroslava Dědiče, který je spojován s oblastí multikulturní výchovy. Miroslava Dědiče obvykle řadíme mezi sociální pedagogy. My jsme se snažili poukázat na jeho andragogický vliv s mezigeneračním přesahem.

V teoretické části jsme si definovali roli sociálního pedagoga a sociálního andragoga. Dále jsme vysvětlili základní pojmy, které nám pomáhaly lépe chápat dobové souvislosti. Nejprve jsme si představili Miroslava Dědiče jako osobnost, seznámili se s jeho životem a uvedli výčet jeho publikační činnosti. Tu jsme rozčlenili na monografie, příspěvky v periodikách a ve sbornících. Vše jsme seřadili chronologicky podle roku vydání. Zaměřili jsme se na Miroslava Dědiče z pohledu sociální andragogiky. Pro vytvoření představy o aktivní části jeho života jsme vytvořili schéma. Schéma znázorňuje poměr mezi působením sociálně pedagogickým a andragogickým na časové ose. Vynikly tři etapy působení Miroslava Dědiče, které jsme následně uvedli do historického kontextu. V těchto etapách jsme se snažili ukázat na konkrétních příkladech, v čem spatřujeme specifický sociálně andragogický vliv. V teoretické části jsme také definovali pomyslný bod zlomu, od kdy nehovoříme u Miroslava Dědiče o andragogickém vlivu, ale o andragogickém působení.

Empirickou část jsme věnovali výzkumu v oblasti mezigeneračního andragogického vlivu. Stanovili jsme si i dílčí cíle. Abychom si dokázali odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, volili jsme kvalitativní výzkum. Ten jsme realizovali prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů se třemi generacemi, které měly přímou rodinnou vazbu na Miroslava Dědiče. Získané rozhovory jsme kódovali a rozdělili do kategorií. Provedli jsme i komparaci všech získaných dat z rozhovorů.

Z výzkumu vyplynulo, že Miroslav Dědič měl jak přímý, tak nepřímý andragogický vliv. Ten se projevoval v přímém působení na genealogickou linii. Takto ovlivnění jedinci přenášeli tento vliv na další generace. Sestrojili jsme schéma, v němž jsme znázornili přímý i nepřímý andragogický vliv. Výzkum nám i ukázal průsečík, při kterém se setkává přímý andragogický vliv s nepřímým. Vzniká tak člověk, jehož můžeme nazvat filantropem. Na základě těchto poznatků lze tvrdit, že Miroslav Dědič získává vedle sociálního pedagoga i status andragoga.

Přístup Miroslava Dědiče k životu je bezesporu inspirativní. Měli bychom si jen přát, abychom v dnešním uspěchaném a přetechnizovaném světě, který je plný mezilidských

diskrepancí, mohli častěji takové lidi potkávat. Aplikací jeho zásad v praxi pak budeme moci uchopit správně sociální i sociologické pojmy. Tím by tolerance, motivace a víra (tak jak jsme si ji výše definovali) udaly správný dynamický vývoj naší společnosti. Akceptací životní filozofie Miroslava Dědiče budeme moci nepřímou vzdát hold člověku, jenž po celou dobu z cesty svého přesvědčení neuhnul. Zjištěné skutečnosti vedou k troufalému poznatku, že Miroslav Dědič se se svou životní filozofií může s hrdostí přiřadit do vybrané společnosti velikanů pedagogiky. Obohatil by tak trio Hus – Komenský – Masaryk, neboť nemlčí ti, kteří tady byli a dokázali alespoň jednou hlasitě promluvit.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literatura

1. BALVÍN, Jaroslav. *Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Miroslav Dědič a Přemysl Pitter*. Praha: Radix, spol. s r.o., 2015. ISBN 978-80-87573-13-6.
2. DĚDIČ, Miroslav. Deníky rok 1947. In: Soukromá sbírka, Spolek Pod střechou, z.s., Toužim
3. DĚDIČ, Miroslav. Deníky z let 1950 1952. In: Muzeum Romské Kultury, př.č. 250 /2006. Citováno dle ŠEBOVÁ, Barbora: „Škola Míru“ v Květušíně 1950-1954 (a její pokračování na Dobré Vodě u Prachatic) – kritická reflexe v historickém kontextu 50. let. Diplomová práce. FF UK, Praha 2009.
4. DĚDIČ, Miroslav. *Květušinská poema*. 2., upr. vyd. Praha: Občanské sdružení RomPraha, 2006. ISBN 80-260-5866-6.
5. DĚDIČ, Miroslav. *Než roztály ledy/Bevor das Eis auftaute*. Praha: Kulturní sdružení občanů německé národnosti ČR/Kulturverband der Bürger deutscher Nationalität der ČR, 2002.
6. DĚDIČ, Miroslav. *Ohlédnutí*. Praha: Slovenský literární klub v ČR, 2005. ISBN 80-903581-1-X
7. HATÁR, Ctibor. *Sociálna pedagogika, sociálna andragogika a sociálna práca: teoretické, profesijné a vzťahové reflexie*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Česká andragogická společnost, 2009. Česká a slovenská andragogika. ISBN 978-80-87306-01-7.
8. HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 807106615X.
9. PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.
10. PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2.
11. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

Elektronické zdroje

12. Elektronický slovník staré češtiny. Praha, oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2006, přístupné online: <http://vokabular.ujc.cas.cz> (verze dat 1.1.16, citován stav ze dne 30. 1. 2021).
13. ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Romové*. In: VSgS – Sociologická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., 2020 [cit. 18.01.2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Romov%C3%A9>

Prameny práva

14. 265/1949 Sb. Zákon o právu rodinném. *Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 07.02.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-265>
15. 58/1955 Sb. Zákonné opatření předsednictva Národního shromáždění o dětských příspěvcích a o ochranné výchově. *Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 07.02.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1955-58/zneni-0>
16. Zákon č. 117/1927 Sb. z. a n. "o potulných cikánech" ze dne 14. července 1927 | Holocaust. Holocaust [online]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/pronasledovani-a-genocida-romu/pronasledovani-a-genocida-romu-v-ceskych-zemich/pronasledovani-a-genocida-romu-2/zakon-ze-dne-14-cervence-1927-o-potulnych-cikanech/>

Filmová zpracování

17. KASTLOVÁ, Martina; BALVÍN, Jaroslav. *Sociální pedagog Miroslav Dědič, 1. díl*. Filmový dokument. Praha: Hnutí R, 2017.
18. KUDRNA, Tomáš. *Zatajené dopisy*. Filmový dokument. Praha: Česká Televize, 2015.

Archivní materiál

19. *Vojenský ústřední archiv* – Vojenský historický archiv, f. MNO 1952, Hlavní soudní správa, k. 473, signatura 28/1, JUDr. špkt. Josef Pohl, Zpráva o mateřské a národní škole Míru voj. Újezdu Boletice, nedatováno (1952). Citováno dle ŠEBOVÁ, Barbora: „Škola Míru“ v Květušíně 1950-1954 (a její pokračování na Dobré Vodě u

Prachatic) – kritická reflexe v historickém kontextu 50. let. Diplomová práce. FF UK, Praha 2009.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

A	aj.	A jiné
	angl.	Anglicky
	apod.	A podobně
	atd.	A tak dále
	AV ČR	Akademie věd České republiky
Č	č.	Číslo
	čes.	Česky
	ČT	Česká televize
D	demogr.	Demografický
E	ekon.	ekonomický
F	f.	Fond
	FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
K	k.	Karton
	Kčs	Koruna československá
	KNV	Krajský národní výbor
	kpt.	Kapitán
	kult.	Kulturní
L	l.	Léta, lety
M	mil.	Milion
	MNV	Místní národní výbor
N	n.	Nařízení
	např.	Například
	NSDAP	Národně socialistická německá dělnická strana (německy: Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei)
O	obyv.	Obyvatelstvo

O	ONV	Okresní národní výbor
P	polit.	Politický
R	R.	Romové, Romů
	resp.	Respektive
S	s.	Stránka
	Sb.	Sbírka
	s-gie	sociologie
	sign.	značka, označující umístění předmětu ve sbírkách (signatura)
	slov.	Slovensky, slovenský
	soc.	sociální
	soc.-ekon.	Sociálně-ekonomické
	specif. věd.	specifická vědní
	specif.	Specifický
	SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
	st.	Století
	svět.	Světový
Š	škpt.	Štábní kapitán
T	teor.	Teoretický
	tj.	To jsou
	tzv.	Tak zvaných
V	voj.	Vojenský
Z	z.	Zákonů
	z.s.	Zapsaný spolek
	záp.	Západní
	zejm.	Zejména
	zvl.	Zvláště

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 <i>Schéma poměru andragogického a pedagogického působení M. Dědiče</i>	24
Obrázek 2 <i>Schéma nepřímého andragogického vlivu M. Dědiče</i>	53
Obrázek 3 <i>Schéma vztahu přímého a nepřímého andragogického vlivu M. Dědiče</i>	54
Obrázek 4 <i>Schéma působení školy na rodiče a děti</i>	58

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Rešerše použité literatury

Příloha P II: Ukázka práce s kódy

Příloha P III: Fotogalerie

PŘÍLOHA P I: REŠERŠE POUŽITÉ LITERATURY

BALVÍN, Jaroslav. Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Miroslav Dědič a Přemysl Pitter. Praha: Radix, spol. s r.o., 2015. ISBN 978-80-87573-13-6.

Publikace rozebírá dvě české osobnosti, které se zabývaly teorií a praxí v oblasti rozvoje sociální pedagogiky.

DĚDIČ, Miroslav. Květušínská poema. 2., upr. vyd. Praha: Občanské sdružení RomPraha, 2006. ISBN 80-260-5866-6.

Druhá úprava původní publikace „Škola bez kázně“. Tato publikace popisuje výchovně vzdělávací proces v letech 1950–1960. Odráží se v ní nejen přístupy Miroslava Dědiče k výchově romských dětí, ale i řešení různých situací, které vyžadovaly práci s dospělými na úrovni samospráv, rodičů a dospívajících svěřenců.

DĚDIČ, Miroslav. Než roztály ledy/Bevor das Eis auftaute. Praha: Kulturní sdružení občanů německé národnosti ČR/Kulturverband der Bürger deutscher Nationalität der ČR, 2002.

Dvojjazyčná monografie z období působení Miroslava Dědiče v Podkrušnohoří. Publikace pojednává o morálním posunu v přístupu ke vzdělávání německých dětí.

DĚDIČ, Miroslav. Ohlédnutí. Praha: Slovenský literární klub v ČR, 2005. ISBN 80-903581-1-X.

Autobiografická publikace, která popisuje jednotlivé životní etapy a profesní mezníky Miroslava Dědiče.

HATÁR, Ctibor. Sociálna pedagogika, sociálna andragogika a sociálna práca: teoretické, profesijné a vzťahové reflexie. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Česká andragogická společnost, 2009. Česká a slovenská andragogika. ISBN 978-80-87306-01-7.

Publikace přináší komplexní pohled na vývoj a provázanost sociální andragogiky ve vztahu k sociální pedagogice a sociální práci.

HORVÁTHOVÁ, Jana. Kapitoly z dějin Romů. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 807106615X.

Publikace pojednává o základních historických faktech o romské kultuře. Publikace popisuje problematiku původu Romů, jejich příchod do Evropy, jazyk a společenskou asimilaci.

PRŮCHA, Jan. Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2.

Publikace zaměřená na teorii a praxi multikulturní výchovy. Autor v ní poskytuje základní poznatky z oblasti multikulturní výchovy.

PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. Andragogický slovník. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

Slovník základních andragogických pojmů a pojmů příbuzných. Publikace u hesel uvádí i spřízněnost vyhledaného hesla k jiným.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

Publikace zaměřená na kvalitativní výzkum. Popisuje způsob, jak sestavit vlastní výzkum. V knize není jen metodologie kvalitativního výzkumu, ale i postup od návrhu výzkumu až po sepsání výzkumné zprávy. Popisuje základní metody kvalitativního výzkumu.

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA PRÁCE S KÓDY

Vymezení kategorií a komparace kódů 1/2

G1	G2	G3
<ol style="list-style-type: none"> Sociální podmínky Biologické potřeby Sociokulturní prostředí Kulturní vzorec Kulturní vzorec Nevýchova Nezájem Uvědomění výhod Uspokojování biolog. potřeb 	<p style="text-align: center;">SOCIÁLNÍ NESTABILITA</p> <ol style="list-style-type: none"> Sociální citění, Přesvědčení, Upevnění sociálního zařazení, Pomoc Preference rozvoje, Děla výchovy, Respektování osobnosti, Nediřektivní korekce, Vzor Masaryk Kladná motivace Křesťanská víra vzor přesvědčení svoboda v rozhodování, Podpora podpora 	<p style="text-align: center;">SOCIÁLNÍ STABILITA</p> <p style="text-align: center;">VÍRA</p> <ol style="list-style-type: none"> Vzor, Pokora, Zásadovost, Pracovitost Empatie, Rodina, Sociální ped. Výchova, Motivace Sebepečení a seberozvoj, Akceptace – posilování Víra, křesťanství Zodpovědnost za rozhodnutí Přesvědčení Akceptace, Respekt Podpora, <p style="text-align: center;">MOTIVACE</p> <p style="text-align: center;">VÍRA</p> <p style="text-align: center;">SOC. STABILITA</p>

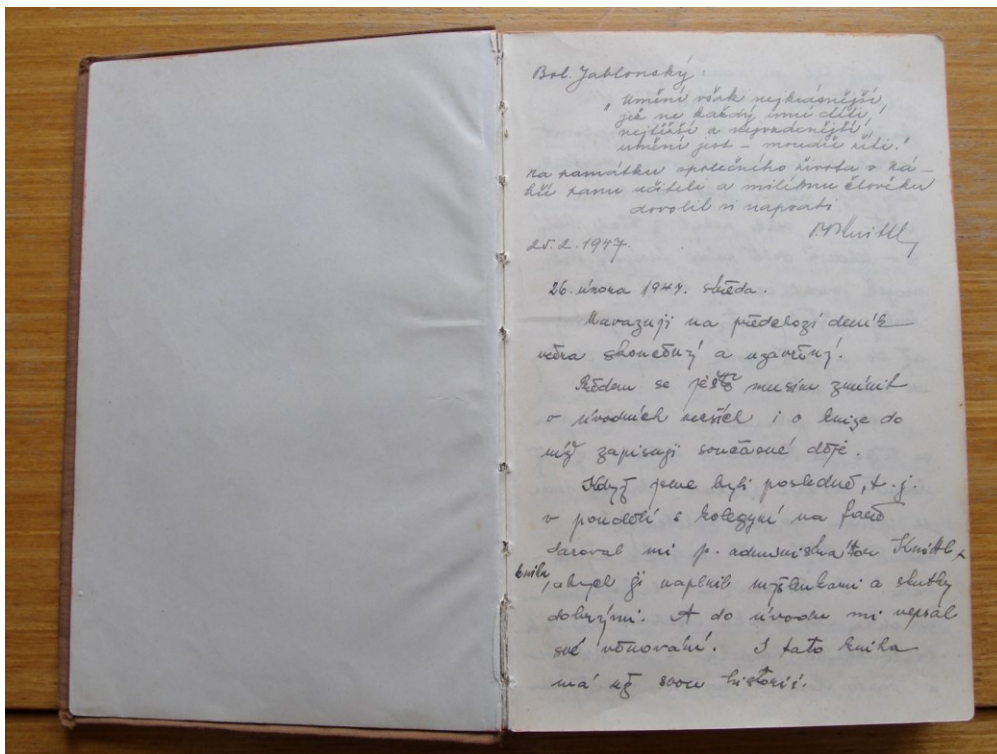
Vymezení kategorií a komparace kódů 2/2

<p>GA</p> <p>10. Přijmutí změn, výhod</p> <p>11. Nekomunikace</p> <p>12. Delegování zodpovědnosti</p> <p>13. preference zázemí (lepšíh podmínek)</p> <p>14. Získání důvěry</p>	<p>SOC. STABILITA</p> <p>SAMOSTATNOST</p>	<p>GA2</p> <p>10. motivace a vzor</p> <p>11. zájem</p> <p>12. lidskost</p>	<p>MOTIVACE</p>	<p>GA3</p> <p>10. Vzor, názornost, Humanismus, Obětavost</p> <p>11. Pedagogická úcta, Pedagogická osobnost</p> <p>12. moudrost</p>	<p>FILANTROPIE</p>
--	---	--	-----------------	--	--------------------

Zdroj: Jan Nábělek

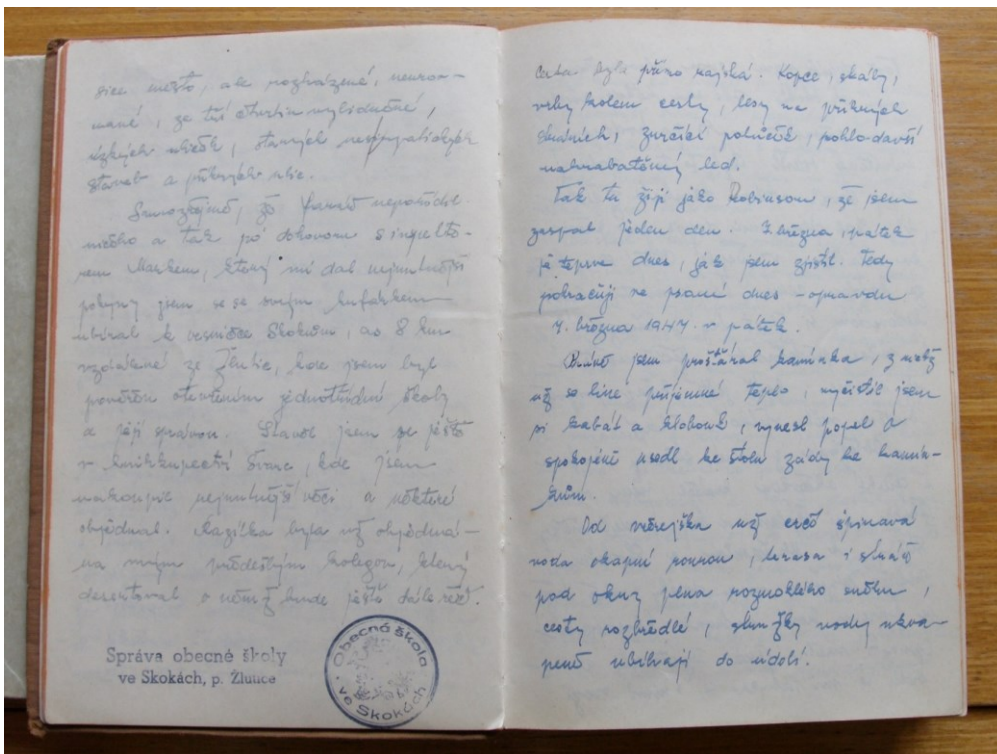
PŘÍLOHA P III: FOTOGALERIE

Deník Miroslava Dědiče (25.2.1947)

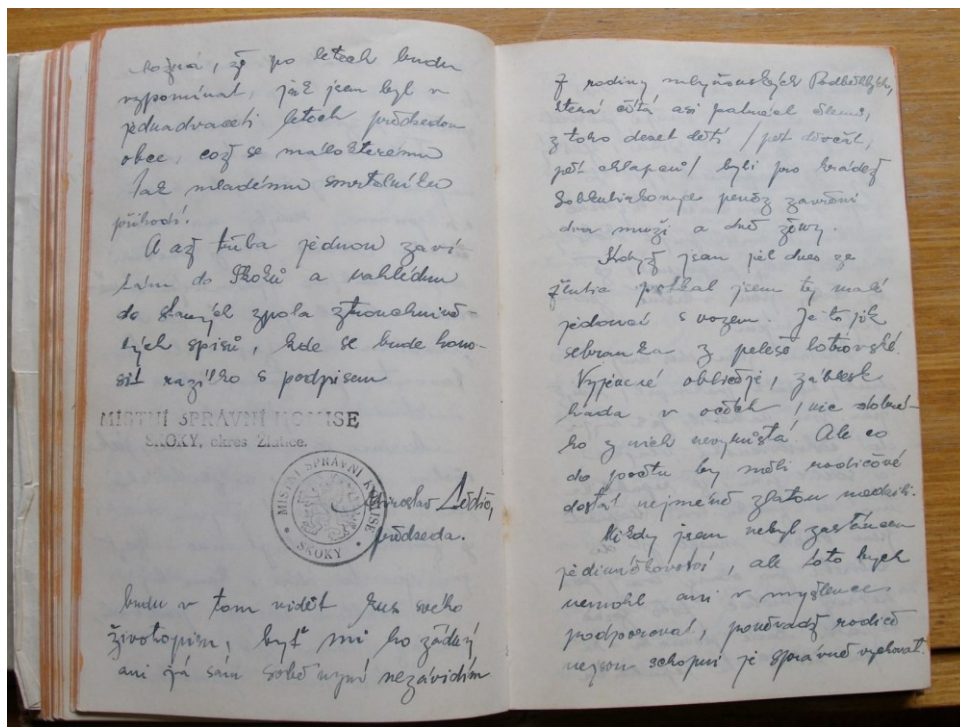
Zdroj: Jiří Schierl

Deník Miroslava Dědiče (7.3.1947)

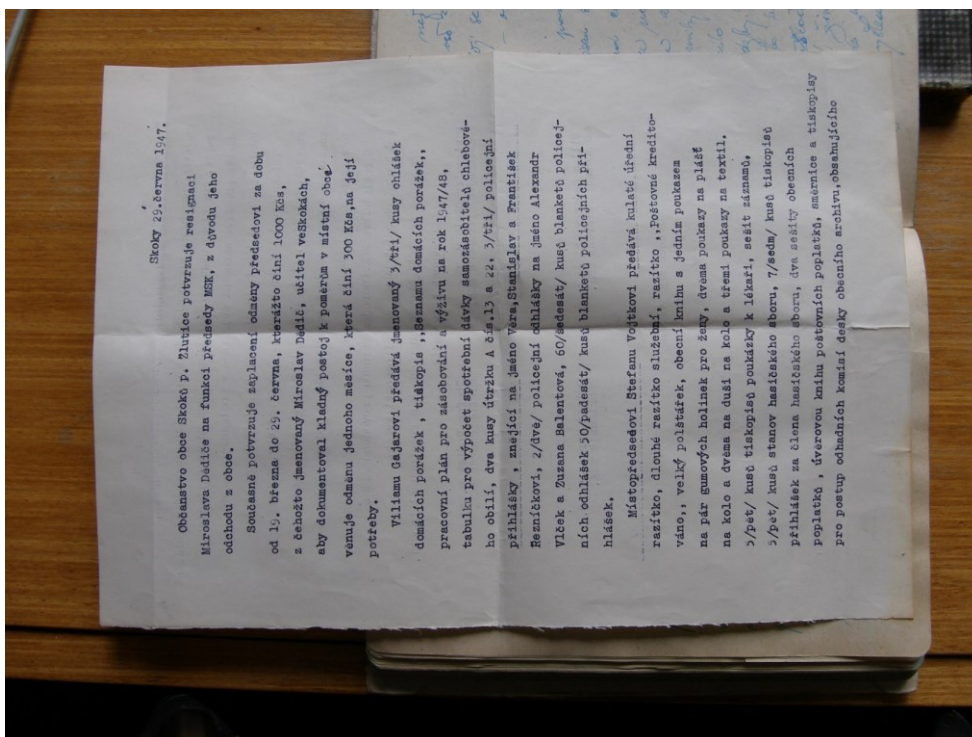
Zdroj: Jiří Schierl

Deník Miroslava Dědiče (24.4.1947)

Zdroj: Jiří Schierl

Deník Miroslava Dědiče (29.6.1947)

Zdroj: Jiří Schierl

Miroslav Dědič, Pamětní medaile ZSF JU – Ag 999, 42 g (9.12.2015)

Zdroj: Jaroslav Balvín